

ACTA ACADEMIAE PRIMAE

Ročník I., Číslo II. (2023)
Volume I., Issue II. (2023)

NEAprint

EV 216/23/EPP
ISSN 2730-1109

ACTA ACADEMIAE PRIMAE

Ročník I., Číslo II (2023)

Volume I., Issue II (2023)

• Medzinárodný vedecký časopis prezentujúci príspevky z vedných disciplín, ako: sociálna práca, psychológia, filozofia, medicína, právo, ekonomika, pedagogika.

• ŠÉFREDAKTOR:

Dr. h. c. mult. univ. prof. JUDr. PhDr. PaedDr. ThLic. György Pál Pápay, PhD., MBA, LL.M.

• REDAKČNÁ RADA:

Dr.h.c. prof. Ing. Peter Plavčan, CSc. Rektor

Vysoká škola Danubius

prof. Ing. Milan Konvit, PhD.

Fakulta sociálnych a ekonomických vied

Univerzita Komenského v Bratislave, Slovenská republika

prof. Oliver Holz, PhD.

Faculty of Economics and Business

KU Leuven, Belgium

Assoc. prof. György Molnár, PhD.

University of Obuda

Budapest, Hungary

Assoc. prof. Rima Fayad, PhD.

Faculty of Economic Science and Buisness Administration

Lebanese University, Lebanon

Assoc. prof. János Ugrai, PhD.

University of Tokaj

Sárospatak, Hungary

Assoc. Prof. Dr. Ahmad Aljarah
Bahçeşehir Cyprus University
North Cyprus

Assoc. prof. László Varga, PhD.
University of Sopron
Sopron, Hungary

Assoc. prof. Jirí Dostál, PhD.
Palacky University, Olomouc
Czech republic

Assoc. prof. Zoltán Szűts, PhD.
Eszterházy Károly Catholic University
Eger, Hungary

doc. Ing. Miroslava Míkva, PhD.
Materiálovotechnologická fakulta so sídlom v Trnave
Slovenská technická univerzita v Bratislave, Slovenská republika

doc. JUDr. Ing. Jana Majerová, PhD.
Katedra ekonomie a managementu
AMBIS College, Czech Republic

doc. Galina Jasečková, CSc.
Fakulta sociálnych a ekonomických vied
Univerzita Komenského v Bratislave, Slovenská republika

pplk. doc. JUDr. Ing. PhDr. Kristína Králiková, PhD., MBA
Katedra správneho práva
Akadémia Policajného zboru, Slovenská republika

PaedDr. PhDr. Václav Šimek PhD., DBA., M.Sc.
Prorektor
Univerzita vnitřní bezpečnosti v Lodži, Poľsko

Ing. Lukáš Vartiak, Ph.D.

Fakulta sociálnych a ekonomických vied

Univerzita Komenského v Bratislave, Slovenská republika

Subhankar Das, Ph.D.

Duy Tan University, Vietnam

Mgr. Katarína Rentková, Ph.D.

Fakulta managementu

Univerzita Komenského v Bratislave, Slovenská republika

Subhra R Mondal, Ph.D

Duy Tan University

Vietnam

Ing. Miriam Garbárová, Ph.D.

Fakulta prevádzky a ekonomiky dopravy a spojov

Žilinská univerzita v Žiline, Slovenská republika

Piotr Gorzelańczyk, Ph.D.

Department of Transportation

Stanisław Staszic State University of Applied Sciences

Piła, Poland

PhDr. Tomáš Klokner, Ph.D.

Fakulta práva Janka Jesenského

Vysoká škola Danubius

Ádám Török, Ph.D.

Faculty of Transport Engineering and Vehicle Engineering

Budapest University of Technology and Economics

Hungary

Mgr. Ing. Vladimír Gerka, Ph.D.

Pedagogická fakulta

Prešovská univerzita v Prešove, Slovenská republika

OBSAH

Úvodník šéfredaktora	5
The editorial of the editor-in-chief	6
A főszerkesztő bevezetője	7
TRADÍCIA UCTIEVANIA SVÄTÉHO LUKÁŠA NA DETAŠOVANOM PRACOVISKU BLAHOŠLAVENÉHO LADISLAVA BATTHYÁNY – STRATTMANN VYSOKEJ ŠKOLY ZDRAVOTNÍCTVA A SOCIÁLNEJ PRÁCE SV. ALŽBETY V DUNAJSKEJ STREDE	
<i>Mária Czelláriková</i>	8
DIVERZITA NÁZOROV VEREJNEJ POPULÁCIE O KOEXISTENCIÍ ROZLIČNÝCH KULTÚR A SPOLUŽITIA MIGRANTOV NA ÚZEMÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY	
<i>György Pál Pápay – Erik Javorský</i>	16
PRAMENE RÍMSKEHO PRÁVA(FONTES IURIS)	
<i>Michal Minárik</i>	33
EU PROJECTS FROM PERSPECTIVE OF SOCIAL INSTITUTIONS	
<i>Livia Bott Domonkos</i>	39
TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ ROZHODOVACÍCH PROCESOV U MANAŽÉROV V KONTEXTE MANAŽMENTU A PSYCHOLÓGIE	
<i>Andrea Olejníková - Erich Schlesinger</i>	50
ROZHODOVACIE PROCESY U MANAŽÉROV A ICH APLIKÁCIA V KONTEXTE MANAŽMENTU A PSYCHOLÓGIE	
<i>Andrea Olejníková - Erich Schlesinger</i>	59
Zhrnutie	75
Resumé	76
Összefoglalás	77

Úvodník šéfredaktora

Vážení čitatelia,

s potešením Vás vítame pri druhom vydaní vedeckého medzinárodného časopisu "ACTA ACADEMIAE PRIMAE". Tento časopis je zasvätený poskytovaniu platformy pre výnimočné výskumy a pôvodné príspevky z rôznych oblastí vedy. Naším cieľom je podporovať a šíriť poznatky, ktoré prispievajú k rozvoju vedy a umožňujú komunikáciu medzi vedcami na celom svete.

V tomto čísle sa môžete tešiť na fascinujúce štúdie a analýzy z oblasti spoločenských vied, humanitných disciplín a technológií. Príspevky od renomovaných výskumníkov i mladých perspektívnych talentov tvoria bohatý a rozmanitý obsah časopisu. Sme presvedčení, že každý čitateľ nájde niečo, čo ho osloví a inšpiruje.

Časopis "ACTA ACADEMIAE PRIMAE" si kladie za cieľ podporovať otvorenú výmenu myšlienok a podnecovať kritické myslenie. Veríme, že naše druhé číslo časopisu prinesie nové pohľady a objavy, ktoré prispievajú k posúvaniu hraníc poznania.

Chceme poďakovať všetkým autorom, ktorí svojimi príspevkami prispeli k tomuto vydaniu, ako aj recenzentom za ich odborné posúdenie. Bez ich angažovanosti by nebol možný tento vedecký dialóg.

Veríme, že Vás časopis "ACTA ACADEMIAE PRIMAE" osloví svojím obsahom a povedie k ďalšiemu hlbšiemu záujmu o výskum a vzdelávanie. Ďakujeme za Vašu podporu a tešíme sa na budúce vydania, ktoré prinesú ďalšie vzrušujúce objavy a poznatky.

S úctou,

György Pál Pápay

The editorial of the editor-in-chief

Dear Readers,

it is a great pleasure to welcome you to the second edition of the scientific international journal "ACTA ACADEMIAE PRIMAE." This journal is dedicated to providing a platform for exceptional research and original contributions from various scientific fields. Our goal is to support and disseminate knowledge that contributes to the development of science and enables communication among scientists worldwide.

In this issue, you can look forward to fascinating studies and analyses in the fields of social sciences, humanities, and technologies. Contributions from renowned researchers and young, promising talents constitute a rich and diverse content of the journal. We are convinced that every reader will find something that resonates and inspires them.

The "ACTA ACADEMIAE PRIMAE" journal aims to foster open exchange of ideas and stimulate critical thinking. We believe that our second issue will bring new perspectives and discoveries that contribute to pushing the boundaries of knowledge.

We would like to express our gratitude to all the authors who have contributed to this edition, as well as to the reviewers for their expert evaluations. Without their dedication, this scientific dialogue would not be possible.

We hope that the content of the "ACTA ACADEMIAE PRIMAE" journal will resonate with you and encourage further interest in research and education. Thank you for your support, and we look forward to future editions that will bring more exciting discoveries and insights.

Sincerely,

György Pál Pápay

A főszerkesztő bevezetője

Kedves Olvasóink,

örömmel köszöntjük Önöket az "ACTA ACADEMIAE PRIMAE" tudományos nemzetközi folyóirat második kiadásával. Ez a folyóirat kiemelten kiváló kutatásokkal és eredeti tanulmányokkal foglalkozik különböző tudományterületeken. Célunk támogatni és terjesztetni azokat az ismereteket, amelyek hozzájárulnak a tudomány fejlődéséhez, és lehetővé teszik a világ minden tájáról érkező kutatók közötti kommunikációt.

Ebben a számban izgalmas tanulmányokra és elemzésekre számíthatnak a társadalomtudományok, humanitárius tudományok és technológiák területéről. A folyóirat tartalma elismert kutatók és fiatal tehetségek írásaiból származó gazdag és változatos írásaiból áll. Biztosak vagyunk benne, hogy minden Olvasó talál majd valamit, ami érdekli és inspirálja.

Az "ACTA ACADEMIAE PRIMAE" folyóirat célja az, hogy támogassa a gondolatok szabad cseréjét és ösztönözze a kritikus gondolkodást. Bízunk benne, hogy a második kiadás új perspektívákat és felfedezéseket mutat meg, hozzájárulva ezzel a tudás határainak további kibővítéséhez.

Szeretnénk köszönetet mondani minden szerzőnek, aki hozzájárult ezen kiadás létrejöttéhez, valamint a szakértőknek a szakszerű értékelésükért. Az ő elkötelezettségük nélkül nem jött volna létre eme tudományos párbeszéd.

Bízunk benne, hogy az "ACTA ACADEMIAE PRIMAE" folyóirat érdekes tartalommal szolgál és hozzájárul a kutatások és oktatás iránti további mélyebb érdeklődéshez. Köszönjük támogatásukat és várjuk a jövőbeli kiadásokat, amelyek új izgalmas felfedezéseket és ismereteket hoznak majd.

Tisztelettel,

György Pál Pápay

**TRADÍCIA UCTIEVANIA SVÄTÉHO LUKÁŠA NA DETAŠOVANOM
PRACOVISKU BLAHOSLAVENÉHO LADISLAVA BATTHYÁNY – STRATTMANN
VYSOKEJ ŠKOLY ZDRAVOTNÍCTVA A SOCIÁLNEJ PRÁCE
SV. ALŽBETY V DUNAJSKEJ STREDE**

**THE TRADITION OF RESPECT AT ST. ELISABETH UNIVERSITY OF HEALTH
CARE AND SOCIAL WORK- BLESSED BATTHYÁNY-STRATTMANN
LADISLAUS
DETACHED DEPARTMENT DUNAJSKÁ STREDA**

MÁRIA CZELLÁRIKOVÁ

ABSTRAKT

Svätý Lukáš evanjelista je patrónom nemocníc, lekárov, ošetrovateľov chorých a kúpeľov. Pamätný deň svätého Lukáša je 18. október v každom kalendárnom roku. Detašovanom pracovisku Blahoslaveného Ladislava Batthyány – Strattmann – Vysokej školy zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Dunajskej Strede vytvorila tradíciu uctievania tohto pamätného dňa a tým zveľaďuje svoju výchovno-pedagogickú činnosť.

Kľúčové slová

Svätý Lukáš, evanjelista, lekár

ABSTRACT

Saint Lucas is one of the patron saints of doctors, nurses, hospitals and spas. His commemoration day is 18th October every year. The Blessed Batthyány-Strattmann Ladislaus, Detached Department of St. Elisabeth University of Health Care and Social Work in Dunajská Streda as a tradition commemorates this day, which is included in the educational and pedagogical programme.

Keywords

Saint Lucas, evangelist, doctor

Úvod

18. október je pamätný deň svätého Lukáša patróna lekárov, nemocníc, ošetrovateľov a kúpeľov.

Vyvrcholením uctievanie je už opakované usporiadanie slávnostnej liturgie 18. októbra v roku – v pamätný Deň svätého Lukáša-evanjelistu – ktorý ako lekár v Ježišovi Kristovi objavil liečiteľa ľudstva.

1. Svätý Lukáš evanjelista

V evanjeliu s osobitnou úctou píše o Panne Márii ako dôveryhodný znalec Matky Ježiša Krista. V apoštolských skutkoch sa stretávame s takými časťami, na základe ktorých sa usudzuje, že Svätý Lukáš vyrastal v Antiochii v pohanskej gréckej rodine. Z jeho opisov vyplýva, že bol oboznámený s kresťanmi žijúcimi v Antiochii.

Kresťanská tradícia ho uznáva ako autora dvoch novozákonných kníh: Evanjelia a Skutkov apoštolov, napriek tomu o jeho osobe sa vie málo.

Bol ozajstný evanjelista, ktorý nepísal o sebe, ale chcel hovoriť o Spasiteľovi sveta, aby každá Boha uctievaná osoba sa dozvedela, že aká skutočná pravda je učenie, ktoré Cirkev hlása. Jedine v závere listu svätého Pavla Kolosanom sa dozvedáme o pôvodnom povolaní Lukáša, kde svätý Pavol píše: Pozdravuje vás milovaný lekár Lukáš aj Démas. (Kol. 4, 14) Všetko poukazuje nato, že mladík Lukáš sa zoznámil s evanjeliom ako učeník Barnabáša a Pavla.

Z Lukášovho povolania lekára vyplývala jeho presnosť a dôveryhodnosť, ktoré pod vedením Ducha Svätého ho viedli k tomu, aby pravdivo opísal to, čo o Kristovi počul z ústneho podania.

Je pravdepodobné, že sa stretol aj s Pannou Máriou – matkou Ježiša Krista, taktiež aj s učeníkmi, uzdravenými chorými, so slepými a pravdepodobne sa stretol aj s Lazárom (bratom Márie a Marty, ktorých Kristus pravidelne navštevoval ako svojich priateľov). Lukáš popísal mnoho udalostí a detaily, ktoré sa v iných evanjeliách nenachádzajú, ako Anjelské pozdravenie, Návšteva Márie u Alžbety, detstvo Ježiša, Milosrdný samaritán, bohatý človek a Lazár, modlitba farizeja a mýtnika, potenie krvou, návrat mánotratného syna. Tieto vzácne popisy potvrdzujú obdivuhodné duševné schopnosti svätého Lukáša.

Veľký vplyv na pohanského Lukáša malo poznanie, že podľa predpovedí prorokov zákon je zo Siona a z Jeruzalema vyžaruje spása na celý svet.

V Simeonovom chválospeve, ktorý z evanjelistov zaznamenal len Lukáš, sa objavuje myšlienka univerzálnosti: „Teraz prepustíš, Pane, svojho služobníka v pokoji podľa svojho slova, lebo moje oči uvideli tvoju spásu, ktorú si pripravil pred tvárou všetkých národov: svetlo na osvietenie pohanov a slávu Izraela, tvojho ľudu.“ (Lk 2, 28-32)

Keď sa apoštoli Pavol a Barnabáš vrátili do Antiochie zo svojej prvej misijnej cesty, podstata ich správy bola v tom, že Boh cez ich učenie otvoril bránu viery aj pre pohanov. Z tejto správy však neskôr vznikla medzi nimi veľká dišputa - polemika, že pohania ktorí chcú byť kresťania, musia najskôr prijať obriezku podľa Mojžišovho zákona, a prejsť “starozákonnou školou”, a až potom sa môžu stať kresťanmi. Rozhodnutie v tejto otázke priniesol až koncil v Jeruzaleme, ktorý oslobodil pohanov od Mojžišovho zákona a povinnosti obriezky. Opis tejto živej polemiky je uvedený v Skutkoch apoštolov v celej pätnástej kapitole. (Sk. 15).

Podľa Skutkov apoštolov Lukáš bol spolupracovníkom svätého Pavla na jeho misijných cestách, čo potvrdzuje Pavol vo svojom druhom liste Timotejovi, že ho Lukáš odprevádzal až do Ríma, kde bol pri ňom aj vo väzení.

Podľa tradície evanjelista Lukáš po mučeníckej smrti svätého Pavla zostal v Acháji, južnom Grécku, kde pôsobil ako biskup, a pravdepodobne v meste Patara aj on podstúpil mučenícku smrť.

V roku 357 nášho letopočtu jeho telesné pozostatky preniesli do Konštantinopolu (dnes Istanbul, grécky Konstantinoupoli, latinsky Constantinopolis, turecky Konstantinije a Istanbul, v slovanských jazykoch Carigrad).

Podľa tradície Lukáš namaľoval obraz Panny Márie, ktorý sa dnes nachádza v bočnej kaplnke v Bazilike Santa Maria Maggiore – Panny Márie Veľkej v Ríme. Práve on najviac a najkrajšie hovorí o Panne Márii. Hovorí sa, že aj keď nie štetcom, ale slovami namaľoval obraz o nebeskej Matke.

V šiestom storočí v Ríme vypukol mor, ktorý neustupoval. Pápež Svätý Gregor Veľký na prosby ľudu v procesii niesol predmetný obraz ulicami Ríma a modlitbami vyprosili, že nebezpečenstvo moru ustúpilo.

Lukáš sa stretával s Pannou Máriou, aby jej kládol veľa otázok o Spasiteľovi, pretože vedel, že práve od nej dostane odpovede, lebo bolo známe, že Panna Mária si vo svojom srdci uchovávala všetko, čo ako Matka prežívala so svojím Synom.

Lukáš takto mohol napísať kvetnaté evanjelium, na začiatku ktorého podrobne opisuje Ježišovo detstvo, Máriin Magnificat, Zachariášov chválospev – Benedictus. Svätý Lukáš – lekár sa so zvláštnym súcitom obracal ku chorým a trpiacim.

Ako evanjelista si všimol, že Spasiteľ je aj sám lekár, ba on je “Lekár”, ktorý prináša uzdravenie celému ľudstvu naplnením svojho vykupiteľského diela.

Syna človeka vo svojom evanjeliu predstavuje ako liečiteľa chorých, ako Milosrdenstvo odpúšťajúce hriechy, ktorý medzi ľuďmi rozširuje Božiu lásku a hlása evanjelium milosrdenstva.

Podľa legendy Aurea aj samotné Lukášovo evanjelium lieči, a to tromi spôsobmi: hojí rany tak, že ohlasuje spásu zlomených srdcom, posilňuje tým, že ohlasuje radostnú zvesť a napokon ochráni pred novým nakazením tým, že ohlasuje božie zákony a evanjeliové rady.

Svätého Lukáša za svojho patróna považujú medzi inými aj lekári, nemocnice a kúpele, zlatníci, maliari, maliari smaltu, maliari skla, kamenorezbári, sochári, notári. Podľa jeho mena sú pomenované nemocnice a liečebné kúpele po celom svete.

Autor tejto prednášky je aj autorom pomenovania nemocnice v Galante a vytvorenia jej erbu. Svätého Lukáša často zobrazovali počas písania alebo maľovania. Jeho symbolom je okrídlený býk, pretože toto zviera sa v chráme používalo ako Bohu najväčšia obeta. Taktiež, keď bola Archa zmluvy prinesená do Jeruzalema, každých šesť rokov bol obetovaný býk a vykrmené teľa ako symbol hojnosti.

Svätý Lukáš začína svoje evanjelium anjelovým oznámením o narodení Jána Krstiteľa jeho otcovi kňazovi Zachariášovi, ktorý v tom čase slúžil v chráme (Lk 1). Tento symbol býka sa vzťahuje aj na podobenstvo o márnotratom synovi, keď otec nechá zabiť vykrmené teľa, nielen na oslavu návratu syna, ale aj ako obraz radosti, ktorú prežívame pri zmierení skrze nášho najsvätejšieho Spasiteľa, ktorý sa ako kňaz ponúka sám v obetovaní, aby nám boli odpustené naše hriechy.

Preto nám okrídlený býk pripomína kňazskú povahu nášho Pána a jeho obeť za naše vykúpenie.

2. Tradícia uctievania Svätého Lukáša na Detašovanom pracovisku Blahoslaveného Ladislava Batthyány – Strattmann – vysokej školy zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Dunajskej Strede.

Od svojho vzniku na detašovanom pracovisku je zabezpečená výchova poslucháčov aj v smere sociálnej, dobročinnnej, nezištnej, dobrovoľníckej činnosti v kresťanskom význame. Pracovisko je pomenované po lekárovi Blahoslavenom Ladislavovi Batthyány Strattmannovi.

Erb školy pozostáva zo zeleného štítu, otvorenej knihy, Asklepiovej palice obtočenej hadom a oka znázorňujúce všade prítomnosť Najsvätejšej Trojice, všetko je obopnuté

vavrínovým vencom, z ktorého vykvitajú štyri ruže. Motto patróna nášho detašovaného pracoviska FIDELITATE ET CARITATE – VERNOSŤOU A LÁSKOU hovorí za všetko.

22. január je pamätný deň Blahoslaveného Ladislava Batthyány Strattmanna. V tento deň detašované pracovisko organizuje slávnostné odborné konferencie, semináre a rozhovory s lekármi z domova i zo zahraničia. Pred vedeckým rokovaním sa slávi maďarsko-slovensko-latinská svätá omša a tento deň sa ukončuje modlitbou pred relikviárom Blahoslaveného Ladislava Batthyány Strattmanna.

Citujem reč zakladateľa detašovaného pracoviska profesora Dr. György Herdicsa, ktorý povedal: *“Dnes tu spomíname na Blahoslaveného Ladislava Batthyány Strattmanna, lekára chudobných. On mnohonásobne získal šľachtický titul a predsa najväčším šľachticom sa stal vo svojej duši, keď z mnohopočetných možností si vybral umenie liečiteľstva preto, aby pomohol na zotavenie tým, ktorých choroby druhých nechali ľahostajnými. Stal sa nezištným rytierom lásky a jeho ozdobný plášť rytierstva ho zakrýval aj vtedy, keď okolo seba ako človek videl upadať svet.”*

Z veľkého množstva odbornej činnosti školy zdôrazňujem konferenciu 27. marca 2018 ako spomienkovú vedeckú akadémiu pracoviska s medzinárodnou účasťou. Jeden z vtedajších účastníkov konferencie Dr. Csókay András svetoznámy neurochirurg z Maďarska hovoril o Božej pomoci vo svojej odbornej činnosti. Citujem: *“Ja liečim, Boh uzdravuje.”* Menovaný v roku 2019 bol jedným z medzinárodného lekárskeho tímu, ktorý vykonal celosvetovo známu operáciu oddelenia siamských dvojčiat v Bangladéši. Vyzval kresťanov sveta na modlitby za úspešnú operáciu.

Školský rok detašovaného pracoviska sa začína svätou omšou, Veni Sanctae a ukončuje sa taktiež svätou omšou a slávnostným Te Deum.

19. mája 2015 bola usporiadaná konferencia v Hokovciach s témami: Sociálna práca je ľudská služba, Úloha cirkvi vo vývoji sociálnej práce, Sociálna citlivosť významných historických osobností.

V roku 2015 bola významná konferencia s názvom: Vysokoškolská výchova v duchu motta detašovaného pracoviska Vernosťou a láskou.

Od 5. apríla v roku 2017 škola usporadúva týždeň pomoci druhým. Počas tohto týždňa poslucháči navštevujú mnohé domovy seniorov a sociálnych služieb, bolo opakované živé vysielanie v regionálnom rozhlase Mária o úlohe ošetrovania starých a osamelých ľudí.

Dňa 24.1.2017 detašované pracovisko poskytlo finančnú pomoc rodine na liečbu chorého dieťaťa v obci Vojka, v okrese Dunajská Streda.

Dňa 26.5.2017 bola konferencia študentov detašovaného pracoviska s odborníkmi na tému dobrovoľníctva.

Pravidelné sú besedy poslucháčov v presne určených termínoch v Spoločenskej miestnosti Vysokej školy v Dunajskej Strede. V tejto miestnosti na stenách je obľúbená pieseň nebohého kňaza Antona Srholca pre radosť a povzbudenie študentov i pedagógov vysokej školy. Z mnohých pamätných stretnutí uvádzam tieto s témami: “Boh prichádza v ústrety človeku”, “Človek je vnímavý pre vzťah s Bohom” a “Pomoc blížnym – dobrovoľníctvo” ako aj téma “Samaritáni nezištne pomáhali odkázaným” a “Podstata charity je nezištnosť”.

Študenti a pedagógovia vysokej školy udržiavajú priateľský vzťah s obyvateľmi Domova sociálnych služieb pre deti a dospelých Kampino Bratislava. V rámci toho 30. januára 2018 boli títo obyvatelia účastníkmi fašiangového plesu, ktorý pravidelne usporadúva vysoká škola v Dunajskej Strede.

Dňa 7. februára 2018 študenti a pedagógovia detašovaného pracoviska navštívili charitný dom POMOC BLÍŽNYM v Podunajských Biskupiciach, ktorý založil kňaz Anton Srholec.

Dňa 8. apríla 2018 poslucháči a pedagógovia detašovaného pracoviska navštívili Centrum autistických detí a mládeže v Dunajskej Strede pri príležitosti Dňa autistov.

Dňa 17. júla 2018 bola odborná akadémia s názvom bohatstvo v službách chudoby Svätá Alžbeta Uhorská – Durínska.

Dňa 19. júla 2018 Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky udelilo uznanie za tímovú lekársku prácu v zahraničí profesorovi Dr. Vladimírovi Krčmérymu, rektorovi Vysokej školy zdravotníctva a sociálnej práce Svätej Alžbety v Bratislave. Pri tejto príležitosti študenti usporiadali besedu o jeho práci vo východnej Afrike, v Kambodži, na Haiti, v Iraku, v utečeneckých táboroch Európy a v Sýrii.

20. októbra 2018 bola odborná konferencia pracoviska na tému: Aktuálne sociálne problémy spoločnosti.

V pamätný deň chorých 11. februára študenti a pedagógovia navštevujú domovy sociálnych služieb. Mottom týchto stretnutí je: “Pomáhajúca láska nás činí šťastnými. Najkrajšie v nej je, že sa okamžite navráti a vieme pomôcť druhým”. (Dr. Gy. Herdics: Lelki vitaminok – Duševné vitamíny).

O dobročinnnej práci poslucháčov a pracovníkov detašovaného pracoviska v Dunajskej Strede neustále prebieha informácia v médiách ako noviny Új szó, Žitný ostrov, regionálny rozhlas Rádio Mária, či sociálne siete.

Detašované pracovisko od roku 2015 vydáva Zborník odborných prác pedagógov a poslucháčov Dies Academicus a štvrťročne medzinárodný časopis Via socialis. Od roku 2014 sú študenti a pedagógovia vysokej školy dobrovoľnými darcami krvi.

Každý rok študenti a pedagógovia školy pripravujú vianočné darčeky pre mnohé domovy sociálnych služieb pre deti i dospelých.

Okrem tejto odborno-praktickej sociálnej činnosti Detašované pracovisko v Dunajskej Strede usporadúva slávenie svätej omše pri príležitosti sviatku Svätého Lukáša v jeho pamätný deň.

Záver

Uctievanie duchovných tradícií vo výchovno-vzdelávacej činnosti je poslaním Detašovaného pracoviska Vysokiej školy zdravotníctva a sociálnej práce svätej Alžbety-Blahoslaveného Ladislava Batthyány-Strattmanna v Dunajskej Strede. V práci poukazujem na odkaz patróna lekárov, ošetrovateľov, nemocníc a kúpeľov svätého Lukáša, evanjelistu, lekára, ako aj patróna toho Detašovaného pracoviska Blahoslaveného Ladislava Batthyány-Strattmanna, lekára, ktorých odkaz je na tomto pracovisku v každodennej činnosti príkladom. 18. októbra 2019 v pamätný Deň Svätého Lukáša sa v kostole Všetkých svätých v Dunajskej Strede konala svätá liturgia za účasti pedagógov, študentov školy, lekárov, zdravotníckych pracovníkov regiónu Žitného ostrova a verejnosti, ako aj lekárov z Maďarska. Svätú omšu celebroidal opát-profesor Dr. Herdics György, s oltárnymi spolubratmi ThBc. Józsefom Albánom a Dr. Martinom Klementom. Na záver svätej liturgie všetci účastníci vyjadrili svoje prosby k Všemohúcemu Bohu pod vedením celebrujúcich duchovných.

Uvádžam modlitbu, ktorá v tento pamätný deň odznela na svätej omši:

Bože, život darujúci Otče!

Prosím, daj mi silu, aby vedel dávať tým, ktorí ma potrebujú.

Prosím, daj mi odvahu, aby som každý vedel sa vedel pozrieť do očí trápeniu.

Prosím, daj mi úsmev, ktorý vie rozveseliť chorého a unavené duše.

Prosím, daj mi slzy, ktoré mi očistia moju citlivú dušu.

Prosím, daj mi jemné, uzdravujúce ruky, ktoré sú schopné utíšiť trápenie tela.

Prosím, daj mi šľachetnosť, aby som svojimi slovami vedel zbaviť mojich chorých myšlienok znechutenia.

Prosím, daj mi trpezlivosť, pokoru ku každému človeku, zvlášť k tým, s ktorými je to najt'ažšie.

Referencie

HERDICS, Gy.: Trojročná príprava na Rok blahoslaveného Ladislava Batthyány Strattmanna. 2018.

Konstantinápoly, Magyar Katolikus Lexikon. In:
<http://lexikon.katolikus.hu/K/Konstantin%C3%A1poly.html>

PRIEVOZNÍK, M.: Svätí evanjelisti a ich symboly. Viete, čo znamenajú? 2018. In:
<http://www.verim.sk/svati-evanjelisti-a-ich-symboly-viete-co-znamenaju/>

DIÓS, I.: A szentek élete: Szent Lukács evangélista. 2018. In:
<https://archiv.katolikus.hu/szentek/1018.html>

Lukács evangélista, In: https://hu.wikipedia.org/wiki/Luk%C3%A1cs_evang%C3%A9lista

Szent Lukács evangélista. In: Magyar Kurír. 2011. In:
<https://www.magyarkurir.hu/kultura/szent-lukacs-evangelista-2011>

Sväté písmo, 1995. Trnava : SSV 2002.

Kontaktné údaje

MUDr. Mária Czelláriková

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety

Detailované pracovisko bl. Ladislava Batthyány – Strattmanna

Gaštanový rad 4542/1B

929 01 Dunajská Streda

a

Nemocnica s poliklinikou

Veľkobláhovská 63

929 01 Dunajská Streda

Slovenská republika

czellarikm@gmail.com

**DIVERZITA NÁZOROV VEREJNEJ POPULÁCIE O KOEXISTENCIÍ
ROZLIČNÝCH KULTÚR A SPOLUŽITIA MIGRANTOV NA ÚZEMÍ SLOVENSKEJ
REPUBLIKY**

**DIVERSITY OF PUBLIC OPINION ON THE COEXISTENCE OF DIFFERENT
CULTURES AND COEXISTENCE OF MIGRANTS ON THE TERRITORY OF THE
SLOVAK REPUBLIC**

GYÖRGY PÁL PÁPAY – ERIK JAVORSKÝ

<https://orcid.org/0009-0009-1866-6357>, <https://orcid.org/0000-0003-0530-6562>

ABSTRAKT

V súčasnom stave sú migranti označovaní ako nedostatočne hodní účasti na spoločenskom živote ako akýkoľvek iný človek, pričom sa zabúda, že majú takú istú ľudskú dôstojnosť ako ktokoľvek iný. Hlavným cieľom článku je zistiť pomocou kvantitatívneho výskumu, na základe neštandardizovanej testovej batérie názorovost' verejnej populácie o koexistencii rozličných kultúr a spolužitia migrantov na území Slovenskej republiky.

Kľúčové slová

Migrácia, migrant, Fratelli tutti

ABSTRACT

As it stands, migrants are labelled as less worthy than any other person to participate in society, forgetting that they have the same human dignity as anyone else. The main aim of the article is to find out, by means of quantitative research, on the basis of a non-standardized test battery, the opinion of the public population about the coexistence of different cultures and coexistence of migrants on the territory of the Slovak Republic.

Keywords

Migration, Migrant, Fratelli tutti

Úvod

Téma migrácie sa v súčasnom stave riešenej problematiky na území Slovenskej republiky, ako aj v zahraničí označuje za veľmi aktuálnu, nakoľko sa zaoberá koexistenciou aktuálnych problematík, ktoré nás v dnešnom svete obklopujú. Zaujímavosťou je, že aj pápež František sa vo svojej encyklike *Fratelli tutti* obracia na všetkých bratov a sestry, pričom sa im snaží predostrieť život pomocou formy evanjelia. Hlavnou myšlienkou *Fratelli tutti* je učenie k láske, ktorá by mala presahovať či už geografické, ako aj priestorové hranice, ktorými sme obklopení. Encyklika sa odvoláva na fakt, že blahoslavený človek je ten, ktorý si váži a miluje človeka rovnakým spôsobom bez ohľadu na vzdialenosť, národnosť, respektíve miesta v ktorom žije a je pre neho domovinou. Tento spôsob „lásky“ k blížnemu možno charakterizovať ako „otvorené priateľstvo“, ktoré sa v dnešnom svete značne vytráca a je potrebné, aby sme mu venovali dostatočnú pozornosť. Práve spomínanú encykliku možno aplikovať do sociálnej práce, nakoľko sám etický kódex sociálneho pracovníka definuje, že sociálna práca ako profesia je predovšetkým založená na hodnotách demokracie a ľudských práv, pričom sociálny pracovník by sa nemal podieľať na akejkoľvek diskriminácii človeka, či už na základe farby pleti, sexuálnej orientácií, národnosti, handicapu, či prítomnosti psychickej choroby.

Spomínaným vetným súvetiam by sa mala venovať ostrážitá spoločenská pozornosť, nakoľko tieto etické a morálne hodnoty sú aplikované novodobou spoločnosťou v nedostatočnej miere.

1. Teoretické aspekty migrácie

Problematiku migrácie môžeme označiť ako fenomén, ktorý v spoločnosti nadobúda stále významnejšie postavenie. Môžeme ju označiť ako proces, ktorý sa identifikuje na základe premiestnenia osôb cez hranice, u ktorých nastáva zmena bydliska či už v kratšej alebo dlhšej dobe. Ide o mobilitu, ktorá je ohraničená minimálne dvoma územnými jednotkami – štátmi. (Storoška, 2009).

Migráciu označujeme ako prirodzene sprevádzajúci a charakteristický jav v spoločnosti, ktorý nezaraďujeme medzi novodobé fenomény. Ide o fenomén, ktorý je stredobodom pozornosti stále viac odborných debát a z toho dôvodu ho zaraďujeme medzi kontroverzné javy. Z jedného uhľa pohľadu sa jedná o pozitívny proces, ktorý obsahuje pozitívne výhody samotným migrantom či spoločnostiam, no na druhej strane sa jedná o spoločenský „strašiak“, ktorý môže spôsobiť v určitých spoločnostiach nemalo problémov. (Bolečeková, 2010).

Na základe odborných prameňov definujeme zahraničnú migráciu (angl. „international migration“, vo väčšine sa využíva iba termín „migration“), ako určitý druh mobility obyvateľov v priestore, pričom je charakteristická zmenou polohy jednotlivcov cez hranice štátu. Hlavným cieľom osôb je usadenie sa cez hranice v cudzej krajine na určité časové obdobie. (Divinský, 2005).

Obdobnú charakteristiku spomedzi slovenských autorov uvádza vo svojej publikácii autorka Jurčová (2005), ktorá definuje jednoduchým spôsobom migráciu a to tak, že jej špecifickým znakom je prekročenie hraníc určitého štátu.

Organizácia spojených národov upozorňuje na dezinformácie spojené s týmto pojmom, nakoľko laická spoločnosť si v mnohých prípadoch myslí, že sa jedná o mobilitu jednotlivcov, ktorá trvá pár dní, no takúto mobilitu možno označiť aj ako turistiku, rekreáciu, služobnú cestu do zahraničia, alebo misiu v diplomatickom zbore, čo sa v žiadnom prípade nespája s terminologickým aspektom migrácie. Z tohto dôvodu sa v odborných prameňoch venujúcim sa problematike migrácie uvádza hlavné kritérium – a to doba pobytu jedinca v zahraničí. respektíve jeho právny status. (Divinský, 2005).

Medzinárodná organizácia pre migráciu (World Migration, 2003, s. 8) sformulovala špecifickú definíciu medzinárodnej migrácie a to: „*Zahranická migrácia je pohyb osoby alebo skupiny osôb z jednej geografickej jednotky do druhej cez administratívnu či politickú hranicu s cieľom usadiť sa definitívne alebo prechodne na mieste inom ako je miesto pôvodu osoby.*“

2. Typológia migrácie

Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM) diferencuje tri základné typy migrácie a to permanentnú tradičnú migráciu – inými slovami emigráciu, dlhodobú a krátkodobú migráciu. Medzi ďalšie druhy migrácie zaraďujeme aj rozdelenie na základe motívu migranta, kde zaraďujeme dobrovoľnú migráciu (angl. voluntary) – ktorá sa uskutočnila na slobodnom rozhodnutí emigranta. Ide o osoby, ktoré sa snažia zmeniť trvalý pobyt kvôli lepšej perspektíve v oblasti práce, štúdia, či zjednotenia rodiny. Opakom je nanútená migrácia okolnosťami (angl. forced) – ktorá najčastejšie býva uskutočnená v dôsledku diskriminácie, ozbrojených konfliktov či vojen, živelných katastrof, alebo situácie, ktorá ohrozuje ich zdravie, spôsob života, či slobodu. Dôležitou súčasťou je aj pracovná migrácia - u ktorej sledujeme rozdiely u osobách v kontexte ich kvalifikácie, dĺžky pobytu a právneho štatútu. Ich predmetom je zaoberanie sa rôznymi ekonomickými aktivitami a to od nízko-kvalifikačných prác po vysoko sofistikované odbory. (Divinský, 2005).

Hlavnými úlohami IOM je zlepšovanie pochopenia migračnej politiky, podpora sociálneho a ekonomického rozvoja prostredníctvom migrácie, presadzovanie dobrých životných podmienok migrantov ako aj rešpektovanie ich ľudskej dôstojnosti. (Rievajova, Pongrácz, Klimko, 2016).

Autor Abrahám (1991) špecifikuje viacero typológií migrácie, medzi ktoré zaradujeme:

1. migráciu v kontexte zvrchovanosti územia

- vnútorná migrácia – jedná sa o sťahovanie obyvateľstva vnútri krajiny v oblasti zvrchovaného štátu

- vonkajšia migrácia (zahraničná) – špecifická v prekročení hraníc zvrchovaného štátu

2. príčinnú migráciu – medzi najčastejšie zaradujeme ekonomické a sociálne príčiny. Mimo spomenutého sem môžu patriť aj politické príčiny do ktorých zaradujeme zmeny politických podmienok, politické prenasledovanie, či rasové a náboženské utláčanie. Samozrejmosťou sú aj vojenské príčiny súvisiace s evakuáciou či deportáciou obyvateľstva krajiny.

3. migrácia v kontexte zákonnosti pobytu

- legálna migrácia – vstup do hostiteľskej krajiny sa spája s platnými dokumentmi a všetkými náležitosťami, ktorou osoba splňa právne podmienky vstupu do krajiny

- nelegálna migrácia – označovaná aj ako neregulárna a vo veľkej miere spájaná s kriminálnymi aspektmi. Ide o taký typ migrácie, ktorý komplexne nespĺňa podmienky vstupu do hostiteľskej krajiny. V tomto prípade sa často jedná o pašovanie jedincov či skupín osôb cez hranice v kontexte finančného biznisu organizátora za prepravu do cieľovej krajiny.

Alarmujúcim zistením je, že väčšina krajín Európskej únie nedisponuje presnými štatistikami ohľadom pohybu migrantov. Je to zapríčinené aj tým, že nelegálna migrácia sa stále rozrastá a predstavuje veľmi zložitý proces zachytenia tohto fenoménu. (Brnula, Slobodová, 2013).

Pre lepšie pochopenie objektov migrácie sme sa rozhodli uviesť klasifikačnú tabuľku subjektov cezhraničnej mobility.

Tabuľka 1 Klasifikácia subjektov cezhraničnej mobility

Osoby ktoré nespádajú pod zahraničnú migráciu	Osoby označované ako „zahraniční migranti“
Cezhraniční pracovníci	Ide o cudzincov, ktorí prichádzajú za pracovnými príležitosťami. Sem zaraďujeme cudzinecké osoby s účelom vzdelávania a školenia: - zahraniční študenti a praktikanti, ktorí prišli za účelom štúdia alebo odbornej praxe.
Tranzitní cudzinci	Cudzinci s účelom pracovných možností - migrační pracovníci
Návštevníci -turisti, účastníci zájazdov, obchodní cestujúci	Migranti s účelom zjednotenia rodiny
Diplomatický personál	Migranti s právom voľného pohybu
Vojenský personál, kočovníci	Cudzinci s povoleným pohybom za účelom zamestnania, podnikania, zahraniční dôchodcovia, rodinným záväzkom
	Deportované osoby, repatrianti

Prameň: vlastné spracovanie

3. Príčiny medzinárodnej migrácie

Hlavnou myšlienkou v oblasti príčin medzinárodnej migrácie možno uviesť že ak by ľudia boli spokojní v mieste narodenia, nikdy by na myšlienku migrácie nemysleli. Samozrejmosťou je, že človek sa cíti spokojný najmä v mieste, kde je obklopený svojimi blízkymi a kde vyrástol, teda tam, kde sa cíti dobre a naplnený. Mnoho ľudí je tak spojených so svojim miestom narodenia, že ani nepriaznivé životné podmienky ich nedonútia opustiť svoje obydlie. (Kriglerová, Vylitová, 2007).

V súčasnom stave neexistuje jediná syntetizujúca teória, ktorá by ucelene sprostredkovala celistvosť príčin migračných tokov vo svete, respektíve motivačné faktory

vedúce k migračnému pohybu. Je to z toho dôvodu, nakoľko existuje mnoho limitujúcich teórií, ktoré sa odrážajú v prístupoch či kombinácií výkladov ktoré majú priamu závislosť na viacerých externých faktoroch (okolnosti, regióny, formy migrácie, kategórie migrácií a podobne). (Divinský, 2005).

V dnešnej spoločnosti je migrácia uľahčená modernými technológiami, dopravnými prostriedkami a inými podnetmi, čo umožňuje opustiť svoju krajinu bez toho, aby stratili kontakt so svojou rodinou. Práve preto možno pozorovať meniaci sa charakter migrácie oproti minulosti. (Kriglerová, Vylitová, 2007).

V súčasnej dobe pozorujeme trend odchodu ľudí do zahraničia na dobu určitú, pričom sa po nejakom čase vrátia späť domov. Takýchto ľudí označujeme ako „dočasných migrantov“. Naopak, druhú skupinu tvoria ľudia, ktorí zo svojej krajiny odchádzajú na základe rôznych príčin, ba niekedy utekajú navždy, s cieľom nájsť svoj kľudný domov na inom mieste. Migráciu ľudí ovplyvňujú rôznorodé okolnosti. Na jednej strane hovoríme o okolnostiach spojených s push (angl. tlačit', naliehať) faktormi, respektíve o pull (angl. ťahať, pritiahnúť) faktoroch. Odchod môže byť sprevádzaný aj prenasledovaním, nízkym stupňom politickej slobody, príčinou nepriaznivých ekonomických podmienkach, nekvalitným životným prostredím, vojnovým stavom a podobne. Medzi najsilnejšie motívy migrácie možno označiť vidinu zlepšenia životných podmienok, v ktorých sa ľudia aktuálne nachádzajú. (Kriglerová, Vylitová, 2007).

Ide teda o zvýšenie životnej úrovne, zmenu politického režimu, či hľadanie lepších hospodárskych podmienok. Štatisticky sa preukázalo, že medzi najčastejšie dôvody odchodu zo svojej krajiny zaraďujeme u migrantov aj nízky stupeň presadenia sa, či túžbu začať svoj život odznova a správnym systémom, čo umožňuje zvýšiť sociálny status jedinca. Príčin je teda mnoho, no v popredí sa nachádzajú najmä zlyhanie medzinárodného spoločenstva pri ktorom si treba uvedomiť, že ak by domovské vlády patrične niesli zodpovednosť za občanov a disponovali by aktívnou ochranou namiesto prenasledovania, tým pádom by sa znížil stupeň migrácie a riskovania svojej nejstej budúcnosti v cudzej krajine. (Jurašek, 2017).

Čo sa týka Slovenskej republiky, medzi hlavné príčiny imigrácie zaraďujeme ekonomické motívy a na základe výpovedí zástupcov organizácií, ktorí sa zaoberajú azylantmi možno uviesť aj bezpečné prostredie na život oproti domovine, z ktorej migranti pochádzajú.

Autor Popper, Bianchi, Lukšík, a kol., (2006) uvádzajú vo svojej publikácii najčastejšie dôvody imigrácie na Slovensko, medzi ktoré možno zaradiť:

- dôvody v oblasti štúdia na území Slovenskej republiky – ktoré súvisia predovšetkým s minulými študentmi z obdobia socializmu,

- útek pred vojnou, ktorý sa spája s prenasledovaním z dôvodu politických, či náboženských podnetov,
- ekonomické dôvody,
- osobné dôvody,
- kultúrne dôvody

4. Metodika a metodológia

Súčasný stav riešenej problematiky prispel k nášmu rozhodnutiu, že hlavným cieľom výskumnej časti je zistiť pomocou kvantitatívneho výskumu diverzitu názorov verejnej populácie o koexistencii rozličných kultúr a spolužitia migrantov na území Slovenskej republiky. Výskumnú problematiku je potrebné špecifikovať na základe hypotéz, ktoré sme si počas tvorby výskumného plánu stanovili nasledovne.

Hypotézy:

H1: Predpokladáme, že existuje štatisticky významný rozdiel v miere presvedčenia o tom, že Slovenská republika by mala tým cudzincom, ktorí sú na Slovensku legálne, poskytovať podporné programy, právne poradenstvo či jazykové kurzy vzhľadom na národnosť respondentov.

H2: Predpokladáme, že existuje štatisticky významný rozdiel vo vnímaní prítomnosti cudzincov na území SR vzhľadom na vzťah k náboženstvu.

H3: Predpokladáme, že existuje štatisticky významný vzťah medzi mierou poskytnutej pomoci pri slovnom alebo fyzickom napadnutí cudzinca na ulici a dosiahnutým vzdelaním.

4.1 Charakteristika objektu skúmania

Z hľadiska kvantitatívneho výskumu sme do objektu skúmania zaradili metódou náhodného výberu verejnosť na území Slovenskej republiky, konkrétne 146 respondentov, ktorí sa odlišujú z hľadiska pohlavia, veku, úrovne vzdelania, národnosti, náboženstva a politického presvedčenia. Spomenuté demografické činitele sú pre nás veľmi dôležité, nakoľko cieľom bude na základe metódy komparácie zistiť, aká časť populácie na území Slovenskej republiky má problém s medzinárodnou migráciou a čo považujú obyvatelia našej krajiny za najväčšie faktory prechovávaného tohto názoru.

Tabuľka 2 Rozloženie respondentov na základe pohlavia

	Počet	Percent
Muž	78	53,4
Žena	68	46,6
Spolu	146	100,0

Prameň: vlastné spracovanie

Tabuľka 3 Rozloženie respondentov na základe vzdelania

	Počet	Percent
Základné vzdelanie	2	1,4
Stredoškolské bez maturity (výučný list)	22	15,1
Stredoškolské s maturitou	80	54,8
Vysokoškolské vzdelanie	42	28,8
Spolu	146	100,0

Prameň: vlastné spracovanie

Tabuľka 4 Rozloženie respondentov na základe náboženstva

	Počet	Percent
Hlboko veriaci/a	10	6,8
Veriaci/a	88	60,3
Nerozhodnutý/á	14	9,6
Nie nábožensky založený/á	34	23,3
Spolu	146	100,0

Prameň: vlastné spracovanie

Tabuľka 5 Rozloženie vzorky podľa politického presvedčenia

	Počet	Percent
Liberálne presvedčenie	40	27,4
Konzervatívne presvedčenie	74	50,7
Iné	10	6,8
Neviem odpovedať	22	15,1
Spolu	146	100,0

Prameň: vlastné spracovanie

Tabuľka 6 Rozloženie respondentov na základe národnosti

	Počet	Percent
Slovenská	56	38,4
Maďarská	66	45,2
Česká	2	1,4
Ukrajinská	22	15,1
Spolu	146	100,0

Prameň: vlastné spracovanie

4.2 Spôsob získavania údajov a ich zdroje

K získaním výsledkom kvantitatívneho výskumu nám dopomôže nami zostavený neštandardizovaný dotazník, ktorého súčasťou je 17 otázok zaoberajúcich sa problematikou medzinárodnej migrácie. Dotazník sme rozdelili na 5 skúmaných oblastí, medzi ktoré zaradíme:

Časť A : pozostáva z otázok 1 – 6 a jej cieľom je sledovanie demografických údajov u našich respondentov, ktoré slúžia k zostaveniu hypotéz.

Časť B : pozostáva z otázok 7 – 8, ktoré sa zameriavajú na percepciu vo vzťahu k inakosti, vnímanie diverzity a seba-percepcie majority.

Časť C : sa sústreďuje na otázku 9, ktorá sleduje mieru akceptácie cudzincov na Slovensku, sociálnu dištanciu vo vzťahu k cudzincom.

Časť D : pozostáva z otázok 10 – 15, ktorých cieľom je diverzita postojov verejnosti k zahraničnej migrácii a migrantom žijúcim na Slovensku.

Časť E : pozostáva z otázok pozostáva z otázok 16 – 17 a zameriavajú sa na postoje verejnosti k charakteru migračných politík na našom území.

4.3 Výsledky výskumu

H1: Predpokladáme, že existuje štatisticky významný rozdiel v miere presvedčenia o tom, že Slovenská republika by mala tým cudzincom, ktorí sú na Slovensku legálne, poskytovať podporné programy, právne poradenstvo či jazykové kurzy vzhľadom na národnosť respondentov.

Pre správny výber testu, ktorým budeme testovať hypotézu 1 je potrebné otestovať normalitu rozloženia premenných, ktoré budú zastúpené vo vzorke. V preklade, či testované dáta majú rozloženie podľa Gaussovej krivky alebo nie. V tomto prípade však premenná "Presvedčenie o tom, že Slovenská republika by mala tým cudzincom, ktorí sú na Slovensku legálne, poskytovať podporné programy, právne poradenstvo či jazykové kurzy" nezodpovedá spojitaj premennej a teda automaticky použijeme neparametrický test.

Pre analýzu hypotézy sme po zohľadnení povahy premenných použili neparametrický Mann-Whitneyho U-test pre 2 nezávislé výbery.

Tabuľka 7 Mean rank – kurzy, programy

Národnosť	N	Mean Rank
Slovenská	56	41,79
Iná	90	93,23
Spolu	146	

Prameň: vlastné spracovanie

Tabuľka 8 Mann-Whitney U-test – kurzy, programy

	Presvedčenie o tom, že Slovenská republika by mala tým cudzincom, ktorí sú na Slovensku legálne, poskytovať podporné programy, právne poradenstvo či jazykové kurzy
Mann-Whitney	744,000
Wilcoxon W	2340,000
Z	-7,496
Asymp. Sig. (2-	,000

Prameň: vlastné spracovanie

p<0,05

Na základe výsledkov uvedených v tabuľkách 7 a 8 môžeme konštatovať, že v miere presvedčenia o tom, že Slovenská republika by mala tým cudzincom, ktorí sú na Slovensku legálne, poskytovať podporné programy, právne poradenstvo či jazykové kurzy existuje vzhľadom na národnosť štatisticky významný rozdiel a to taký, že respondenti, ktorí nemajú Slovenskú národnosť štatisticky významne viac súhlasia s tým, že Slovenská republika by mala tým cudzincom, ktorí sú na Slovensku legálne, poskytovať podporné programy, právne poradenstvo či jazykové kurzy ako respondenti so Slovenskou národnosťou. **Hypotéza 1 sa potvrdila.**

H2: Predpokladáme, že existuje štatisticky významný rozdiel vo vnímaní prítomnosti cudzincov na území SR vzhľadom na vzťah k náboženstvu.

Pre správny výber testu, ktorým budeme testovať hypotézu 2 je potrebné otestovať normalitu rozloženia premenných, ktoré budú zastúpené vo vzorke. V preklade, či testované dáta majú rozloženie podľa Gaussovej krivky alebo nie. V tomto prípade však premenná "Vnímanie prítomnosti cudzincov na území SR" nezodpovedá spojitej premennej a teda automaticky použijeme neparametrický test - Kruskal-Wallisov test.

Tabuľka 9 Mean rank - vnímanie prítomnosti cudzincov, náboženstvo

Vzťah k náboženstvu	N	Mean Rank
Hlboko veriaci/a	10	119,30
Veriaci/a	88	75,80
Nerozhodnutý/á	14	86,93
Nie nábožensky založený/á	34	48,56
Spolu	146	

Prameň: vlastné spracovanie

Tabuľka 10 Kruskal-Wallis - vnímanie prítomnosti cudzincov na území SR

	Vnímanie prítomnosti cudzincov na území SR
Chi-square	28,230
Df	3
Asymp. Sig.	,000

Prameň: vlastné spracovanie

Na základe výsledkov testu Kruskal-Wallis, uvedených v tabuľkách 9 až 10 môžeme konštatovať, že vo vnímaní prítomnosti cudzincov na území SR existuje minimálne medzi dvomi skupinami vzhľadom na vzťah k náboženstvu štatisticky významný rozdiel. Na základe výsledkov môžeme konštatovať, že vo vnímaní prítomnosti cudzincov na území SR existuje štatisticky významný rozdiel vzhľadom na vnímanie náboženstva a to taký, že respondenti, ktorí sú hlboko veriaci, vnímajú prítomnosť cudzincov na území SR štatisticky významne pozitívnejšie ako všetky ostatné skupiny. Taktiež sme zistili, že nie nábožensky založení respondenti vnímajú prítomnosť cudzincov na území SR štatisticky významne negatívnejšie ako všetky ostatné skupiny. **Hypotéza 2 sa potvrdila.**

H3: Predpokladáme, že existuje štatisticky významný vzťah medzi mierou poskytnutej pomoci pri slovnom alebo fyzickom napadnutí cudzinca na ulici a dosiahnutým vzdelaním.

Pre správny výber testu, ktorým budeme testovať hypotézu 3 je potrebné otestovať normalitu rozloženia premenných, ktoré budú zastúpené vo vzorke. V preklade, či testované dáta majú rozloženie podľa Gaussovej krivky alebo nie. V tomto prípade však premenné "Miera poskytnutej pomoci pri slovnom alebo fyzickom napadnutí cudzinca na ulici" a "Vzdelanie" nezodpovedajú spojitaj premennej a teda automaticky použijeme neparametrický test. Pre analýzu hypotézy sme po zohľadnení povahy premenných použili neparametrický Spearmanov korelačný test.

Tabuľka 11 Spearmanov korelačný test - miera poskytnutej pomoci pri slovnom alebo fyzickom napadnutí cudzinca na ulici, vzdelanie

Spearman's rho	Correlation Coefficient	,543
	Sig. (2-tailed)	,000
	N	146

Prameň: vlastné spracovanie

Na základe Correlation Coefficient. sme zistili hodnotu 0,543 a to znamená stredne silný pozitívny vzťah. Následne nám tabuľka potvrdzuje štatistickú významnosť, keďže je hodnota menšia ako $p < 0,05$. Zistili sme teda, že medzi mierou poskytnutej pomoci pri slovnom alebo fyzickom napadnutí cudzinca na ulici a dosiahnutým vzdelaním existuje stredne silný pozitívny štatisticky významný vzťah a teda čím vyššie vzdelanie, tým viac stúpa miera poskytnutej pomoci pri slovnom alebo fyzickom napadnutí cudzinca na ulici.

Na základe výsledkov uvedených v tabuľke 11 môžeme konštatovať, že medzi mierou poskytnutej pomoci pri slovnom alebo fyzickom napadnutí cudzinca na ulici a dosiahnutým

vzdelaním existuje stredne silný pozitívny štatisticky významný vzťah. **Hypotéza 3 sa potvrdila.**

5. Diskusia

Hypotézou 1 sme si stanovili predpoklad, že existuje štatisticky významný rozdiel v miere presvedčenia o tom, že Slovenská republika by mala tým cudzincom, ktorí sú na Slovensku legálne, poskytovať podporné programy, právne poradenstvo či jazykové kurzy vzhľadom na národnosť respondentov. Výsledky výskumu nám preukázali, že respondenti, ktorí nemajú Slovenskú národnosť štatisticky významne viac súhlasia s tým, že Slovenská republika by mala tým cudzincom, ktorí sú na Slovensku legálne, poskytovať podporné programy, právne poradenstvo či jazykové kurzy ako respondenti so Slovenskou národnosťou.

Otázkou možnosti poradenstva pre cudzincov sa zaoberala výskumná štúdia Medzinárodnej organizácie pre migráciu, angl. International Organization for Migration (IOM 2009), ktorá realizovala štúdiu verejnej mienky na území Slovenskej republiky pomocou kombinácie kvalitatívnych a kvantitatívnych charakteristík. Štúdie sa zúčastnilo 1053 respondentov s použitím 197 premenných. Realizácia prebehla dotazníkovým šetrením a sledovala podobné demografické údaje ako v našom výskumne a to pohlavie, vek, vzdelanie, vierovyznanie, národnosť. Z výsledkov výskumu sa nepreukázal štatisticky významný rozdiel z hľadiska národnosti ohľadom podpory poradenstva pre cudzincov, ktorí sú na Slovensku legálne ako v našom výskumnom šetrení, no zaujímavým zistením je, že štatisticky významný rozdiel sa preukázal z hľadiska demografických ukazovateľov ako vek a vzdelanie. Skúmaná kohorta respondentov starších ako 65 rokov v menšej miere súhlasí so zavedením podporných programov, ako výskumná kohorta vo vekovom rozmedzí 18 až 34 rokov. Z hľadiska vzdelanosti sa preukázalo, že vysokoškolsky vzdelaní respondenti sú k možnostiam podpory pre cudzincov ústretivejší, ako respondenti s dosiahnutým základným či stredoškolským vzdelaním s maturitou. Autori výskumu uvádzajú že to môže byť spojené s faktom, že vysokoškolsky vzdelaní respondenti uvádzajú štatisticky významne častejšie kamarátske vzťahy s cudzincami, čo možno považovať za zaujímavé a doplňujúce zistenie k našim výsledkom.

Hypotézou 2 sme skúmali predpoklad, že existuje štatisticky významný rozdiel vo vnímaní prítomnosti cudzincov na území SR vzhľadom na vzťah k náboženstvu. Výsledky preukázali, že vo vnímaní prítomnosti cudzincov na území SR existuje štatisticky významný rozdiel vzhľadom na vnímanie náboženstva a to taký, že respondenti, ktorí sú hlboko veriaci,

vnímajú prítomnosť cudzincov na území SR štatisticky významne pozitívnejšie ako všetky ostatné skupiny. Taktiež sme zistili, že nie nábožensky založení respondenti vnímajú prítomnosť cudzincov na území SR štatisticky významne negatívnejšie ako všetky ostatné skupiny.

Predloženou problematikou sa zaoberal autor Joppke (2007), ktorý v kontexte vnímania prítomnosti cudzincov upozorňuje na existenciu odlišných migračných politík z hľadiska pracovnej sily. Je to z toho dôvodu, že kým sa jedná o cudzincov, ktorí sú chápaní ako kvalifikovaná pracovná sila tak sa stretávame v praxi s tendenciou predostretia priaznivejších pobytových a prístupových podmienok ako naopak u migrantov s nižšou kvalifikáciou či sociálnym statusom. Autor tým upozorňuje na alarmujúci fakt, že vo svete teda môžeme sledovať univerzálne priznanie ľudských práv najmä v takom prípade, ak sa jedná o migrantov užitočných pre spoločnosť a odopretie je prítomnejšie u ľudí, ktorých nepovažuje spoločnosť za užitočných.

Výskumná štúdia (Vašečka, 2009) preukázala špecificky diferenčné zistenia, že obyvatelia Slovenskej republiky vnímajú iných cudzincov priaznivejšie, ako menšiny, napríklad Rómov, Maďarov a iné autochtónne menšiny.

Hypotézou 3 sme sledovali predpoklad, že existuje štatisticky významný vzťah medzi mierou poskytnutej pomoci pri slovnom alebo fyzickom napadnutí cudzinca na ulici a dosiahnutým vzdelaním, pričom výsledky preukázali, že medzi mierou poskytnutej pomoci pri slovnom alebo fyzickom napadnutí cudzinca na ulici a dosiahnutým vzdelaním existuje stredne silný pozitívny štatisticky významný vzťah. Na základe nášho bádania domácich a zahraničných odborných prameňov sme zistili, že podobné štúdie neboli ešte realizované, no myslíme si, že pri konkrétnej skúmanej problematike je dôležité si uvedomiť, že konkrétne reakcie a jednanie jednotlivcov sú veľmi individuálne a závisia od mnohých faktorov vrátane osobných hodnôt, skúseností, emocionálnej odolnosti a sebadôvery. Vysokoškolské vzdelanie môže poskytnúť určité výhody, ktoré by mohli ovplyvniť reakciu človeka v takýchto situáciách. Napríklad vyššia úroveň vzdelania by mohla prispieť k väčšej informovanosti o multikulturalizme, ľudských právach a tolerancii voči iným kultúram a etnickým skupinám. To by mohlo viesť k vyššej úrovni empatie a ochoty pomáhať cudzincom v núdzi. Okrem toho by vysokoškolské vzdelanie mohlo poskytnúť aj sebadôveru a sebaistotu, čo by mohlo umožniť jednotlivcom zaujať aktívnejšiu a rozhodnejšiu úlohu pri poskytovaní pomoci. Získané analytické a kritické myslenie by mohlo pomôcť v hodnotení situácie a rozhodovaní o vhodnej reakcii. Napriek týmto predpokladom je však dôležité si uvedomiť, že vzdelanie samo osebe nie je jediným ukazovateľom ochoty poskytnúť pomoc. Ľudské reakcie sú komplexné a

ovplyvňuje ich mnoho faktorov vrátane kultúrnych, sociálnych a osobných skúseností. Existujú ľudia s nižším vzdelaním, ktorí majú veľké srdce a sú pripravení pomáhať iným bez ohľadu na ich pôvod alebo vzdelanie. Celkovo by sme vo všeobecnosti nemali generalizovať že vysokoškolsky vzdelaní ľudia automaticky poskytnú viac pomoc pri napadnutí cudzinca na ulici. V konečnom dôsledku to závisí od individuálnych hodnôt, osobných vlastností a výchovy každého jednotlivca.

Záver

Encyklika *Fratelli tutti*, vydaná pápežom Františkom v roku 2020, sa zaoberá rôznymi aspektmi migrácie a zdôrazňuje dôležitosť ľudskej dôstojnosti, solidarity a vytvorenia spoločnosti založenej na bratskom vzťahu medzi všetkými ľuďmi, bez ohľadu na ich etnický pôvod, náboženstvo alebo sociálny status. V súvislosti s migráciou encyklika podčiarkuje, že migranti sú súčasťou nášho spoločenstva a že je potrebné prekonať hranice, ktoré nás delia. Pápež zdôrazňuje zložitosť migrácie a potrebu múdreho a dobre premysleného prístupu. Encyklika nás nabáda k uznaniu potreby ochrany a podpory migrantov, ktorí hľadajú lepší život pre seba a svoje rodiny. Taktiež upozorňuje na riziká a ťažkosti, ktorým migranti čelia počas svojej cesty a pri integrácii do nového prostredia. Pápež František vyzýva politických lídrov, aby sa angažovali v tvorbe spravodlivejších a humanitárnejších migračných politík, ktoré rešpektujú ľudské práva a chránia zraniteľných jednotlivcov. Taktiež vyzýva kultúrne a náboženské spoločenstvá, aby sa starali o blaho migrantov a poskytovali im materiálnu, emocionálnu a duchovnú podporu. V závere encykliky sa zdôrazňuje dôležitosť starostlivosti a solidarity voči celému ľudstvu a to by si mal uvedomiť každý jeden človek nakoľko nikdy nevieme, kto sa ocitne v podobnej situácii. Výsledky výskumnej štúdie z hľadiska diverzity názorov verejnej populácie sú alarmujúce a preto je potrebné sa stále venovať tejto aktuálnej téme.

Referencie

ABRAHÁM, M. 1991. Demografia. 1 vyd. Bratislava: Rektorát Vysokej školy ekonomickej v Bratislave, 1991. 165 s. ISBN 80-225-0263-4.

BOLEČEKOVÁ, M. 2010. Perspektívy migračnej politiky Európskej únie. In: Migrácia, príležitosť, výzva a hrozba : zborník príspevkov z konferencií a seminárov Národného konventu o Európskej únii. Bratislava: Úrad vlády Slovenskej republiky. 2010. ISBN 978-80-8106-020-5.

BRNULA, P. - SLOBODOVÁ, L. 2013. Základy sociálnej práce so žiadateľmi o azyl a azylantmi. 2 vyd. Bratislava: IRIS. 2013. 83 s. ISBN 978-80-89238-78-1.

DIVINSKÝ, B. 2005. Zahraničná migrácia v Slovenskej republike - stav, trendy, spoločenské súvislosti. Bratislava : Friedrich Ebert Stiftung. 2005. 215 s. ISBN 80-89149-04-9.

JOPPKE, C. 2007. Beyond National Models: Civic Integration Policies for Immigrants in Western Europe. West European Politics, Vol. 30, No. 1

JURAŠEK, M. 2017. Príčiny migrácie a jej dôsledky na našu spoločnosť. In Výzvy 21. storočia: migrácia a ľudská dôstojnosť. 1 vyd. Banská Bystrica: Asociácia pre sociálny rozvoj a podporu. 389 s. ISBN 978-80-972352-2-2-2-2.

JURČOVÁ, D. 2005. Slovník demografických pojmov. Bratislava : Infostat. 2005. 71 s. ISBN 80-85659-40-9.

KRIGLEROVÁ, E. - VYLITOVÁ, R. 2007. Migranti. Bratislava: Nadácia Milana Šimečku. 2007. 217 s. ISBN 80-89008-21-6.

POPPER, M. - BIANCHI, G. - LUKŠÍK, I. a kol. 2006. Potreby migrantov na Slovensku. Bratislava: SAV. 2006. 140 s. ISBN 80-224-0927-8.

RIEVAJOVA, E., PONGRÁCZ, E., KLIMKO R. 2016. Trh práce a politika zamestnanosti. Bratislava: Ekonóm. 2016. 2 vyd. 262 s. ISBN 978-80-225-43456-9.

STOROŠKA, M. 2009. Migrácia a sociálna práca. Prešov : VSMP ISM Slovakia Prešov. 2009. 120 s. ISBN 978-80-89372-10-2.

VÁŠEČKA, M. 2009. Postoje verejnosti k cudzincom a zahraničnej migrácii v Slovenskej republike. Bratislava: IOM Medzinárodná organizácia pre migráciu. 2009. 139 s. ISBN 978-80-970307-0-4.

WORLD MIGRATION. 2003. General section an overview of international migration. [online]. Dostupné na internete: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2003_1.pdf

Kontaktné údaje

Dr. h. c. mult. univ. prof. JUDr. PhDr. PaedDr. ThLic. György Pál Pápay, PhD., MBA, LL.M.

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety

Detašované pracovisko bl. Ladislava Batthyány – Strattmanna

Gaštanový rad 4542/1B

929 01 Dunajská Streda

PhDr. Erik Javorský, PhD., MBA, LL.M

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety

Detašované pracovisko bl. Ladislava Batthyány – Strattmanna

Gaštanový rad 4542/1B

929 01 Dunajská Streda

PRAMENE RÍMSKEHO PRÁVA(FONTES IURIS)

SOURCES OF ROMAN LAW (FONTES IURIS)

MICHAL MINÁRIK

ABSTRAKT

Článok sa zaoberá prameňmi rímskeho práva, zaoberá sa ich miestom v tvorbe a dopade na rímsku spoločnosť. Analyzuje jednotlivé významné pramene a ich rozdelenie podľa rôznych kritérií, opisuje pramene písané a nepísané v období kráľovstva, republiky a cisárstva.

Kľúčové slová

Rím, pramene, kráľovstvo, republika, cisárstvo, zákon dvanástich tabúl

ABSTRACT

This article examines the sources of Roman law, looking at their place in the formation and impact on Roman society. It analyses the various major sources and their distribution according to different criteria, describing the sources written and unwritten in the kingdom, republic and imperial periods.

Keywords

Rome, sources, kingdom, republic, empire, law of the twelve tables

Úvod

„Močiar obkolesený niekoľkými vrškami – tradícia ich narátala sedem, ale mohli by sme ich uviesť viac, celkom nablízku rieka Tiber; kedysi určite mohutnejšia ako dnes, ktorej tok sa dal ľahko kontrolovať, taká je poloha Ríma, poloha veľmi strategická, ale tá by nemohla vysvetliť výnimočný osud Večného mesta“. (Delouch, 2001, s. 64).

Obdobie rímskeho kráľovstva je zahalené rúškom tajomstva. Vznik Ríma, jeho počiatky, snahy o vytvorenie prvého štátu schopného ubrániť sa ostatným italickým kmeňom pred prípadným napadnutím. Bolo preto nevyhnutné, aby v novovznikajúcom štáte začali platiť isté pravidlá. Vplyvov, ktoré v starovekom Ríme pôsobili na tvorbu práva, bolo nepochybne veľmi veľa. Staroveký Rím prešiel dlhým vývojom a takisto ním prešli aj rímske pamiatky, rímske právo, rímske vedenie vojny a najmä to, čo pretrvalo aj do súčasnosti. A to sú rímske pramene, najvýznamnejší odkaz do súčasnosti.

1. Pramene práva v období kráľovstva a republiky

Vznik Ríma, jeho počiatky, snahy o vytvorenie prvého štátu schopného ubrániť sa ostatným italickým kmeňom pred prípadným napadnutím. Bolo preto nevyhnutné, aby v novovznikajúcom štáte začali platiť isté pravidlá. Vplyvov, ktoré v starovekom Ríme pôsobili na tvorbu práva, bolo nepochybne veľmi veľa. Najskôr vo forme nepísaných pravidiel (obyčajov), šírených najmä ústnym podaním a neskôr vo forme písaných zákonov. Pre kráľovský Rím bolo typické právo obyčajové. Za hlavné rysy obyčajového práva sa považujú *opinio necessitatis*, teda všeobecné presvedčenie, že právne obyčaje sú právne záväzné a *usus longaevus* vyžaduje ich dlhodobé užívanie. (Knapp, 1995).

Ako sa vyvíjal Rím, vyvíjali sa aj rímske pramene. Prví interpretátori rímskeho práva boli kňazi. Museli to byť ľudia vzdelaní, čo v rodiaom sa Ríme mohli byť jedine pontifikovia. Termín prameň práva (*fontes iuris*) má v histórii práva dva rozličné významy: sú to všetky zachovalé historické spisy, ktoré sú akýmiisi pamätníkmi práva a slúžia k rekonštrukcii práva, platného v jednotlivých historických epochách. (Čitbaj, 2009).

V počiatkoch Ríma sa pramene šírili ústnym podaním (*non scriptum*). Ešte jedna poznámka: slovné spojenie "bola zapísaná" by bolo lepšie nahradiť slovným spojením "bola vyrytá" alebo "vyrytá" - vzhľadom na absenciu egyptského papyrusu alebo čínskeho papiera, alebo možno pre lepšiu výdrž, bola dohoda zvečnená vo fyzickej podobe dvanástich tabuliek, verejne vystavených na Rímskom fóre. Zmluva sa tak stala známou ako Zákon dvanástich tabúl. Revolučný charakter Zákona tabuliek je spôsobený práve prechodom od tradičného

ústneho práva k právu písanému. Na tomto princípe sa potom vyvinulo celé slávne rímske právo a na celom tomto slávnom rímskom práve potom vzniklo naše súčasné kontinentálne právo. Nie je to, samozrejme, jediný prínos Rimanov k dnešnému právnemu systému, zďaleka nie, ale je to podstatný motív. Veď dnes sa právo stáva účinným zverejnením v zbierke zákonov, teda publikovaním - a to je ekvivalent vydania dvanástich dosiek v Ríme v tých časoch.

Išlo o primitívnu kodifikáciu rímskeho obyčajového práva. Tradícia hovorí, že zákonník zostavila komisia zložená z desiatich a potom z dvanástich mužov v rokoch 451-450 p.n.l., ratifikovalo ho zhromaždenie centuriátov v roku 449 p.n.l., bol vyrytý na dvanástich tabulách, ktoré boli pripevnené na slávnej tribúne s názvom „Rostra“ pred kúriou na Fóre v Ríme. Na začiatku bol spor medzi patricijmi a plebejcami. Rímske pramene sa vzťahovali rímsky štát, magistrát, náboženské záležitosti - teda na štát a jeho organizáciu, ktorá zahŕňala úpravu vzťahov medzi štátom a jeho občanmi.

Významní tvorcovia práva v období republiky boli prétori. Prétori ako vysokopostavení úradníci Rímskeho štátu disponovali veľmi významnými kompetenciami, ktoré mohli aplikovať buď na základe svojho imperium a v nej zahrnutej potestas, alebo na základe svojej iurisdictio, ktorú uplatňovali v rámci svojej účasti na rímskom civilnom procese v legisakčnom a formulovom procese. (Veselová, 2018).

Mali postavenie súdnych úradníkov. V tomto postavení mali nariad'ovaciú právomoc, či už ústnu, alebo písomnú (edikty). Netreba však zabúdať, že prétorický edikt nebol zväčša dielom len samotnej osoby prétora, ale aj pri jeho zostavovaní mu bolo k dispozícii jeho poradné konzílium pozostávajúce z erudovaných právnych odborníkov. (Kincl, Urfus, 1990).

Jedným z najvýraznejších prameňov rímskeho práva je rímska právna veda jurisprudencia. Bola prítomná vo všetkých troch formách vlády v Ríme, v kráľovstve, v republike aj v cisárstve. Podľa rímskej tradície po vyhnaní Tarquiniovcov Rimania zrušili monarchiu a kráľa nahradili dvoma na jeden rok volenými úradníkmi (magistratus). Najväčšieho rozkvetu dosiahla rímska právna veda v období principátu. Bolo to vďaka ekonomickému, politickému a hospodárskemu rastu Rímskeho impéria. Popredný muž v Ríme „princeps“ sa radil s právnikmi a udeľoval im tituly, napríklad „respondere ex auctoritate principis“ -to znamená udeľovať právne rady v mene cisára, respektíve s cisárovým schválením. (Rebro, Blaho, 2010).

Medzi ďalšie normatívne akty patrili:

a) mandáty (mandata) boli inštrukcie pre miestodržiteľov v provinciách cisárskych ako aj senátskych, ale tiež pre iných cisárskych úradníkov,

- b) dekréty (decreta) boli rozhodnutia vydané cisárom ako najvyšším sudcom. Ním cisár, ako zákonodarca, vysvetľoval zákon - týmito dekrétmi sa riadili sudcovia,
- c) reskripty (rescriptum) bola odpoveď cisára na otázky úradníkov, sudcov alebo súkromných osôb v právnych otázkach. (Čitbaj, 2009).

2. Pramene v období cisárstva

Kľúčový pamätník Rímskeho práva je nepochybne štvorzväzkové dielo Corpus iuris civilis cisára Justiniána I., vládnuceho v rokoch 527-565. Do slovenčiny ho môžeme voľne preložiť ako „Zbierka občianskeho práva“. (Blaho, 2001).

Medzi jeho najvýznamnejšie časti patria:

- 1) Codex Iustinianus - úradná zbierka zákonov zložená z 10 kníh
- 2) Digesta seu Pandectae - najrozsiahlejšia zbierka 50 kníh, v 47. a 48. knihe sú obsiahnuté pojmy týkajúce sa trestného práva
- 3) Codex Iustinianus repetitae praelectionis - rozdelená na 12 kníh, obsahuje správne, súkromné, verejné a trestné právo

Justinián vyhlásil, že všetky zväzky boli vydané v rovnaký čas, aby sa vyhol zásade "lex posterior derogat priori" – nutnosť a potreba vydávať doplňujúce a pozmeňujúce normy. Ďalším významným prameňom boli novely. Novely - upravujú dedičstvo a manželstvo - zachovali sa dodnes a sú najbohatším prameňom poznania rímskeho práva - názov Corpus Iuris Civilis pochádza zo 16. storočia. Možno ich prekladať, ale je zakázané ich komentovať a porovnávať s originálom.

Vláda Justiniána I. tvorí významnú epochu v procese postupnej premeny Východorímskej ríše na stredovekú Byzanciu. Tento cisár sa po nástupe na trón obklopil oddanými a schopnými ľuďmi, ktorí nepatrili do okruhu vysokej aristokracie. Medzi najvýraznejších patrili finančný úradník Ioannes z Kapadókie, právnik Tribonianus a vojenský veliteľ Belisarios a Narses. Justiniánovou najväčšou životnou oporou bola nepochybne manželka Theodora, hoci treba povedať, že jej zásahy do riadenia štátnych a cirkevných záležitostí neboli vždy najšťastnejšie.

Na trón nastúpil v období úpadku rímskeho štátu aj rímskeho práva. Rím bol zmietaný vnútornými aj vonkajšími krízami, prežil dvojnásobné vyplenenie v rokoch 410 aj 455. Podarilo sa to kmeňom Vizigótov a Vandalov. Na svoju funkciu cisára nastúpil Justinián pod celým menom - Flavius Petrus Sabbatius Iustinianus, oficiálne Iustinianus I. (Blaho, 2008).

Už zo samotného mena tohto významného cisára - t. j. ius (právo) je nespochybniteľné, že sa jednalo o významného panovníka. Pozdvihol úroveň Ríma, nadviazal na úspechy republiky. Napriek tomu, že tak obrovské impérium, ako Rímska ríša bola, musela prejsť reformami. Uvedomoval si to aj Justinián, preto v spolupráci s poprednými právnikmi vydal tento rozsiahly kódex. Bol to cisár, ktorý predbehol dobu.

Záver

Tak ako Gréci priniesli svetu helénsku kultúru, tak Rimania boli inovátori v práve. Vo všetkom ostatnom Grékov tvrdo kopírovali. Rímske pramene práva sú základom a chrbticou všetkých odvetví súkromného aj verejného práva v podobe, akej ju poznáme dnes. Všetky odvetvia práva t. j. občianske, obchodné, trestné, rodinné, dedičské, atď., majú pôvod a základ v rímskom práve. Rímsky odkaz prežil do súčasnosti a len ťažko sa dnes nájde právnik, ktorý by sa vyrovnal rímskym tvorcom práva. Ako príklad možno uviesť vysoký počet novelizácií v Ústave Slovenskej republiky, za 30 rokov ich bolo 19. To značí nedokonalosť „zákonov“, ako sa Ústava Slovenskej republiky nazýva. Rímske pramene práva sú výzvou a odkazom pre súčasných zákonodarcov, že legislatívny proces možno zjednodušiť, nakoľko prebieha v byrokratickom aparáte a mal by byť jasný a zrozumiteľný. Napriek tomu rímske právo nie je dokonalé, nakoľko trpelo nedostatkami najmä v poklasickej dobe. Právny poriadok bol neprehľadný, trpel hypertrofiou prameňov a množstvom zákonov, ktoré sa vzájomne popierali. Problém neprehľadnosti rímskych zákonov a prameňov vznikol najmä v prípade, keď sa jediným prameňom práva stali cisárske nariadenia.

Referencie

BLAHO P., Corpus iuris civilis – Digesta, Tomus I., Euro Codex 2008, 528 s., ISBN: 9788089363070.

BLAHO P., Corpus iuris civilis. In: Encyclopaedia Beliana. zväzok 2. Bell – Czy. Bratislava: Encyklopedický ústav SAV, 2001. ISBN 80-224-0671-6 621s.

BLAHO P., REBRO K., Rímske právo, Bratislava 2010, Vyd: Iura Edition, s., ISBN:978-80-8078-352-5, 522 s.

ČITBAJ, F., 2009, Základné inštitúcie Rímskeho práva, 134 s. ISBN: 978-80-555-0044-7.

DELOUCH, F.: Dejiny Európy, Vyd. Mladé letá, 2001, 432 s., ISBN: 80-06-01074-9.

KINCL., J., URFUS, V. Římské právo. Praha: Panorama, 1990, 469 s., ISBN: 80-7038-134-5.

KINCL., J., URFUS, V., SKŘEJPEK M., Římské právo, Praha, C.H.Beck Press, 1995, ISBN 80-7179-031, 408 s.

KNAPP. V., Teorie práva. Vyd: Praha: C.H. Beck, 1995, 247 s., ISBN: 80-717-90-281.

Vedecko/kvalifikačné práce:

VESELOVÁ, N., Funkcia préтора v rímskom civilnom procese, 61 s., diplomová práca.

Časopisecké/internetové zdroje:

Lex duodecim tabularum čili Zákon dvanácti desek | Sever (rozhlas.cz)

<https://www.ukm.ff.ukf.sk/stredoveka-europa/2020/05/18/vlada-justiniana-i/>

Kontaktné údaje

JUDr. Michal Minárik, PhD., M.B.A., LL.M - odborný asistent

Akademie krizového řízení a managementu

Pivovarská 273, 686 01 Uherské Hradiště – Jarošov

michal.minarik@yahoo.sk

EU PROJECTS FROM PERSPECTIVE OF SOCIAL INSTITUTIONS

PROJEKTY EÚ Z POHLADU SOCIÁLNYCH INŠTITÚCIÍ

LIVIA BOTT DOMONKOS

ORCID ID /<https://orcid.org/0000-0002-5372-8914>

ABSTRAKT

Viac ako 99 % podnikov v Európe tvoria malé a stredné podniky (MSP), ktoré sa považujú za základ hospodárstva kontinentu. Zvýšenie konkurencieschopnosti podnikov je jedným z hlavných cieľov grantov a dotácií. Podniky však dostávajú pomoc aj v iných oblastiach. Patria sem informačné a komunikačné technológie, nízkouhlíkové hospodárstvo a výskum a inovácie. V tomto článku sa porovnávajú a využívajú osvedčené postupy na preskúmanie alternatív EÚ, ktoré sú k dispozícii žiadateľom z rôznych podnikov počas rôznych programových období.

Kľúčové slová

MSP, riadenie fondov EÚ, financovanie EÚ, NextGeneratioEU

ABSTRACT

More than 99% of businesses in Europe are small and medium-sized enterprises (SMEs), which are regarded as the backbone of the continent's economy. Increasing the competitiveness of enterprises is one of the main goals of grants and subsidies. But firms also get assistance in other areas. These include information and communication technologies, the low-carbon economy, and research and innovation. This article compares and uses best practices to examine the EU alternatives available to applicants from a range of enterprises during the various programming seasons.

Keywords

SME, management of EU funds, EU Financing, Next Generation Europe,

Introduction

The EU's ultimate goal is a Europe with strong economic growth, a competitive economy and improving environmental quality. In the period 2021-2027, in particular, new objectives - a common foreign and security policy and cooperation in the fields of justice and home affairs.

Many of its objectives have already been realised - monetary union and the introduction of citizenship of the Union. The single market is the main economic engine that allows the free movement of goods, services, capital and people. One of the key objectives is to further exploit the potential of integration to benefit all Europeans, including through financial resources.

The main role of the EU funds (European Investment and Structural Funds - EISF) is to overcome regional disparities between EU countries. This mainly means raising the economic and social level of the less developed Member States so that they catch up with the more powerful countries as quickly as possible. In this process, companies have a unique opportunity and a chance.

1. Literature Review

Regional differences in innovation have increased, and the economies of middle-class and less developed regions in the south and south-west of the EU tend to stagnate. In addition, the population of Europe is beginning to age quickly. 34% of Europeans were residents of a location whose population was decreasing in 2020.

This is predicted to account for nearly half of the European Union by 2040. The €800 billion NextGenerationEU package includes the Recovery and Resilience Facility, which provides funding for the Recovery Plan. Its launch by the end of May 2020 is meant to be the Union's reaction to the recent coronavirus pandemic-related severe drop in member states' GDP. Its primary goal is to lessen the effects of the economic and social growth (European Commission, 2023).

The foundation for the emergence of the EU regional policy is linked to several aspects such as economic, social, political and ecological, which are part of the EU regional policy in the later period (Dobřík - Rýsová, 2014).

However, what was the main objective of the establishment of the EU regional policy was to achieve an increase in economic and social cohesion, resulting in the blurring of the differences between the regions of the member countries. In other words, regional policy support means public support for companies and business sector who decide to locate their

production, enterprise in the selected area. This stimulates economic activity on the one hand and, on the other hand, reduces unemployment and social expenditure (Kapošváryová - Kreuzberger, 2000).

An invaluable factor or reason is the actual convergence of the economies of the individual EU members, which results in the necessity of a functioning monetary economy (Marek - Kantor, 2009).

In addition to the ones mentioned so far, some authors give their own divisions of regional policy instruments. For example, Vanhove and Klaasen (1987) include among the regional policy instruments:

- (a) infrastructure support,
- (b) financial incentives,
- (c) regulatory instruments,
- (d) decentralization of state authorities,
- (e) regional allocation of public investment and state contracts,
- (f) regional development agencies,
- (g) macropolicy instruments.

A comprehensive classification of regional policy instruments, combining several of the above aspects, is also offered by Maier and Tötling (1997), who take into account not only the nature of the instrument itself but also its target group, firm-oriented. Information and advice Financial incentives Infrastructure Administrative measures are one of the main motivators of Companies. Mobility Location information, regional marketing Localisation support.

Construction of economic infrastructure, supply and waste disposal, transport, telecommunications, education, research facilities, science parks, technology and business centres:

- localisation orders and prohibitions
- investment --- Investment incentives Investment regulation
- new jobs Premiums with jobs
- technology and innovation
- technology and innovation advice
- support for new technologies and R&D innovation
- regulation of new technologies
- start-ups Business advice
- venture capital

- start-up assistance
- regulation of start-ups
- co-operation Co-operation counselling Co-operation motivation
- own elaboration:based on EU Regional Economic Policy page 48.

Table 1 Regional Policy Development Aspects by SME

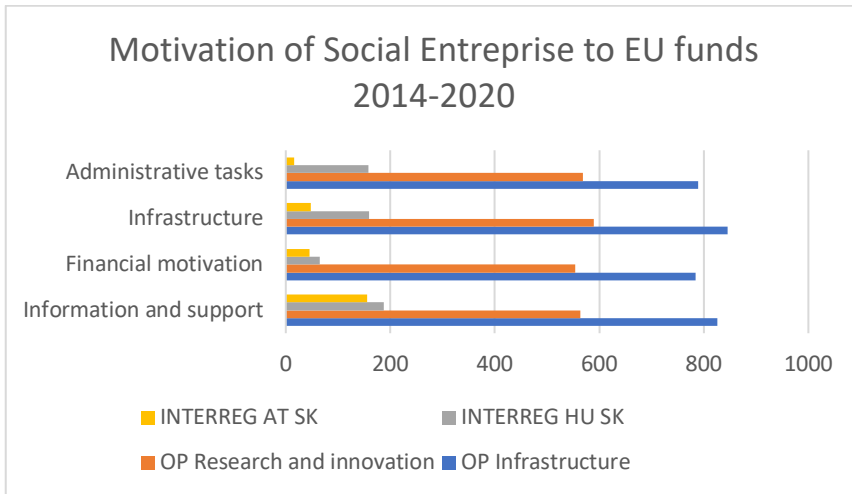
Direction-	Impact			
	Information and support	Financial motivation	Infrastructure	Administrative tasks
Small and Medium Entreprises				
Mobility	Location information, regional marketing	Localisation support	Construction of economic infrastructure, supply and waste disposal, transport, telecommunications, education, research facilities, science parks, technology and business centres	Localisation orders and prohibitions
Investments	--- Investment incentives	Investment Motivations		Regulation of investments
New workplaces	Investment regulation	Premiums with jobs		---
Technology and innovation	Technology and innovation advice	Support for new technologies and R&D innovation		Regulation of new technologies
Start-ups Business	Venture capital Start-up	Risk Capital and helps		Regulation of new business setup
Co-operation	Co-operation counselling	Co-operation motivation		---

Source: own preparation based on Pawera 2015

2. Methods and Research

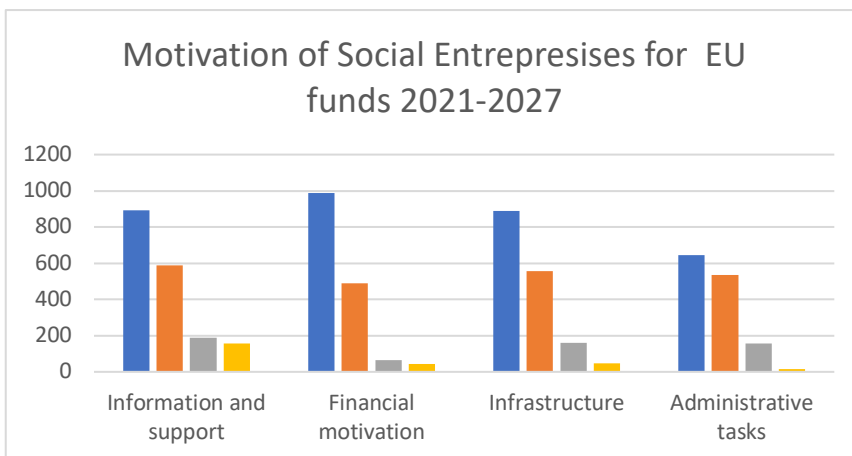
The analysing methods used are comparative methods and analytical induction of amount used for SMEs by regional development motivation. It is suggested that there is a comparison table between two programme periods and between several types of motivational issues.

Graph 1. Regional Policy Development Aspects by Motivation of Companies based on Calls and Priorities of NGEU in selected Calls for proposals

Graph 1 analyses the should also be numbered; numbers should be indicated below graphs or figures (Figure 1).

Graph 2. Graph of comparison between Social business and business support

The Operational Programme Integrated Infrastructure (OPII) has used more than EUR 3 billion from the European Union resources in the programming period 2014-2020 as of 30 June this year. This represents over 50% of their total allocation of over EUR 6 billion. Since the end of last year, the absorption of European funds in this programme has increased by almost EUR 309 million, or roughly 11.5%, and the rate by 5 percentage points. It results from the information on the implementation of European Structural and Investment Funds on the portal of the Ministry of Investment, Regional Development and Informatisation of the Slovak Republic (MIRRI).

At the end of June, after taking into account the new European legislation, the absorption of European funds in OPII amounted to approximately EUR 3.38 billion and a level

of over 56%. According to this comparison, since the end of last year, the use of EU funds has increased by almost EUR 680 million or by 25% and the share by over 11 percentage points. Co-financing of projects from the state budget amounted to almost EUR 530 million, i.e. over 51.5% of more than EUR 1 billion. The contracted EU funds in the OPII amounted to almost EUR 6 billion in the middle of the year, which is almost 99.5% of the allocation; the valid calls for projects from EU sources amounted to approximately EUR 9.56 billion, or less than 160% of the allocation. European money from the 2014-2020 period can be drawn down until the end of 2023.

As for case study of new and relevant sources we selected some of the most actual and wanted calls for proposals. A good source of business subsidies is a recovery plan. It can provide SMEs with funding to improve energy efficiency, research and development or digitalise processes and production. An important theme is linking the private and public sectors.

The digitisation of companies and the innovation of services or products is a very hot topic at the moment. From 2023, companies can apply for a digital voucher or an innovation voucher worth up to €15,000. from the Recovery Plan. At the turn of these years, SIEA plans to announce the "Green for Business" scheme, which will support the installation of renewable energy sources in companies. A subsidy of up to €50,000 in the form of a voucher will be available to small and medium-sized enterprises as well as sole traders. (Grantexpert, 2023) An interesting option for the agro-sector in Slovakia is subsidies for farmers. Farmers and food producers can receive support for the purchase of machinery, business innovation and other areas. In the current programming period, significant assistance from grants will be channelled through subsidies for small and young farmers. Support and investment in primary agricultural production also applies to self-employed farmers (Agricultural Payments Agency,2023).

Subsidies for entrepreneurs can also include support for the cultural and creative sector. Of interest for this area are the Fund for the Promotion of the Arts, the Creative Europe programme, the Audiovisual Fund, but also various community grants from private foundations. Regularly announced vouchers are a proven opportunity, e.g.

3. Discussion

If we look at the number of implemented projects in individual operational programmes, we find that the largest number of projects was supported and financed in the Operational Programme Competitiveness and Economic Growth with a total of 2255 implemented projects. The second place belongs to Regional Development with 2110 projects implemented. The third place in terms of projects implemented was in the Operational Programme Employment and Social Inclusion with 1546. If we look at the Education Operational Programme, we find that 1 086 projects were implemented, which is fourth place. Next came the Operational Programmes Environment, Research and Development, Transport, Informatisation of Society, and the last Operational Programme in the number of projects implemented is the Health Operational Programme with 82 projects. (Kováčik, 2023)

We are still at the beginning of the programming period, during which more than €13 billion from the ESIF is coming to Slovakia. This money could also be called the new EU funds. Nevertheless, we still have several billion euros from the old programming period to spend by the end of 2023. More than 6 billion more is earmarked for Slovakia from the Recovery Plan (Trend, 2023).

What is the difference between the package of money from the EU funds and the package of money from the recovery plan? Which companies will be able to use these funds and what areas will the grants be targeted at? "The Eurofunds, properly called the European Structural and Investment Funds (ESIF), are one of the key instruments of the European Union. They are primarily aimed at levelling out disparities between regions within the Community. The Eurofunds also serve to deepen cooperation between EU Member States in tackling common problems and taking a common approach to development challenges. They operate on the principle of a multiannual financial framework and are financed directly from the EU budget." (Recovery and Resilience Plan for the Slovak Republic, 2023)

The money from the EU funds is allocated to each Member State according to where it is lagging behind in order to catch up faster with the EU average. From the total budget of the funds, each country is allocated a specific package of money based on economic indicators. These are then channelled through calls and projects, mainly (but not exclusively) to poorer and less developed regions, regions with high youth unemployment, excessive em.

Conclusion

The Recovery and Resilience Plan is the EU's joint response to the severe economic downturn caused by the pandemic. It is a package of reforms and investments to be implemented by 2026, with the key aim of improving the living standards of the Slovak population and strengthening the economy. Among other things, the plan includes measures to address the challenges of green and digital transformation (European Commission, 2023). According to the latest Cohesion Report, published by the European Commission in early February 2023, more or less the lessons of the previous period are being drawn upon. (European Commission, 2023)

However, there are still many areas that remain unresolved, as well as SMEs. Small and medium-sized enterprises (SMEs) account for more than 99% of businesses in the European Union and are considered to be the driving force of the European economy. One of the main objectives of grants and subsidies for entrepreneurs is to increase their competitiveness. However, businesses can also receive support in other areas, in particular research and innovation, the low-carbon economy or information and communication technologies, as Digital Europe is one of the main priorities of the programming period. In this article we will look at the EU's comprehensive options from the spectrum of companies as applicants by comparing the two programming periods and using examples of best practice.

There are many good examples of why SME interest in EU funds persists, and these motives can vary despite the high funding and administrative burden.

References

DOBRÍK, M., RÝSOVÁ, L. 2014. Implementácia štrukturálnej a kohéznej politiky Európskej únie v podmienkach Slovenskej republiky v období 2004 - 2014 a finančná perspektíva 2020 In Terem P., LENČ M. (2014). Desať rokov Slovenskej republiky v Európskej únii: zborník vedeckých prác- 1. vyd. - Banská Bystrica: Vydavateľstvo UMB v Banskej Bystrici - Belianum, 2014. s. 93-102. ISBN 978-80-557-0816-4.

EUROFONDY A PLÁN OBNOVY. 2023. Eurofondy plán obnovy rozdiely projekty a financovanie [online]. 1994, vol. 5, no. 3 [cit. 1994-07-28], pp. 5-21. Dostupné na internete: <https://index.sme.sk/c/22849384/eurofondy-plan-obnovy-rozdiely-projekty-financovanie.html#1>>

EURÓPSKA KOMISIAa. 2023. Eighth Report on Economic, Social and Territorial Cohesion . Inforegio. [online]. 2023, vol 1 [cit. 2023-12-11]. Dostupné na internete: < https://ec.europa.eu/regional_policy/information-sources/cohesion-report_en>

EURÓPSKA KOMISIAb. 2023. Financovanie podľa spôsobu riadenia . [online]. 2023, vol 1 [cit. 2023-12-11]. Dostupné na internete: < https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/funding-management-mode_sk#indirect-management >

EURÓPSKA KOMISIAc. 2023. Stratégie a politiky 2019-2021. Európska zelená dohoda. [online]. 2023, [cit. 2023-12-11]. Dostupné na internete: <https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en >

EURÓPSKA ÚNIA. 2023. Financovanie, granty[online]. 2023, [cit. 2023-12-11]. Dostupné na internete: < https://european-union.europa.eu/live-work-study/funding-grants-subsidies_sk>

GRANTEXPERT, 2023. Dotácie pre podnikateľov , online]. 2023, [cit. 2023-12-11]. Dostupné na internete: < <https://www.grantexpert.sk/pre-podnikatelov/>>

HUDEC O. et kol. 2009. "Patterns of Regional and Local Development." In: Podoby regionálneho a miestneho rozvoja, 15(2), 45-67. Fakulta ekonomie Technická Univerzita v Košiciach. TUKE. Munich Personal RePEc Archive

INDEX EUROFONDY. 2023. Ako sa líšia eurofondy od plánu obnovy . [online]. 2023, vol 1 [cit. 2023-12-11]. Dostupné na internete: < <https://index.sme.sk/c/22849384/eurofondy-plan-obnovy-rozdiely-projekty-financovanie.html>>

JECK, T. 2019. Malé a stredné podniky na Slovensku a v Európskej únii: bariéry, financovanie a inovačné správa. Ekonomický ústav SAV [online]. 2023, vol 1 [cit. 2023-12-11], pp. 5-21. Dostupné na internete: . ISSN 1337-5598 < https://ekonom.sav.sk/uploads/journals/268_wp67jeck.pdf >

KAPOŠVÁRYOVÁ, D. – KREUZBERGEROVÁ, E. 2000. Regionální politika v Evropské unii a její konsekvence pro Českou republiku In: Integrate, Praha. [online]. <Dostupná na internete: <http://natura.baf.cz/natura/2000/6/20000600.html>>

- KOVÁČIK, V. 2023. Fondy Európskej Únie v Slovenskej republike. 2023 Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Fakulta sociálnych vied ISBN 978-80-572-0013-0 . [online]. 2023, vol 1 [cit. 2023-12-11]. Dostupné na internete: <https://fsvucm.sk/wp-content/uploads/2023/01/Fondy-Europskej-Unie-v-Slovenskej-republike_kovacik.pdf>
- MAIER, G - TODTLING, F. 1997. Regional and Urbanistic Economy. Localization theory and spatial structure. Bratislava, SK: Elita, 1997.
- MAREK, D. – KANTOR, T. 2009. Příprava a řízení projektu strukturálních fondu Evropské unie. Brno : Barrister & Principal, 215 s. ISBN 978-80-87029-56-5.
- OECD. 2023. LEED [online]. 2023, vol 1 [cit. 2023-12-11]. Dostupné na internete: <<https://www.oecd.org/employment/leed/>>
- PAWERA, R. et kol. 2013. Regionálna ekonomická politika a politika súdržnosti. 1. vydanie. Univerzita Komenského v Bratislave . ISBN 978-80-223-3549-2
- PLÁN OBNOVY A ODOLNOSTI SR. 2023. Plán obnovy a odolnosti, www.planobnovy.sk [online]. 2023, [cit. 2023-12-11]. Dostupné na internete: <www.planobnovy.sk>
- PODOHOSPODÁRSKA PLATOBNÁ AGENTÚRA. 2023. Dotácie pre poľnohospodárov [online]. 2023, [cit. 2023-12-11]. Dostupné na internete: <www.apa.sk>
- SBA: Slovak Business Agency. 2019. Malé a stredné podnikanie v číslach v roku 2021, SBA. [online]. 2023, vol 1 [cit. 2023-12-11], pp. 5-21. Dostupné na internete: <
SIEA (2023) Zelený príspevok. . [online]. 2023, vol 1 [cit. 2023-12-11]. Dostupné na internete: <
<https://www.siea.sk/prostrednictvom-noveho-narodneho-projektu-siea-zelena-podnikom-bude-mozne-ziskat-prispevok-na-energeticky-audit-a-vyuzivanie-oze/>>
- TREND. 2023. Eurofondy sú jednou hlavných výziev programe vlády ale namejú ani vlastnú kapitolu [online]. 2023, vol 1 [cit. 2023-12-11]. Dostupné na internete: <
<https://www.trend.sk/spravy/eurofondy-su-jednou-hlavnych-vyziev-programe-vlady-ale-nemaju-ani-vlastnu-kapitolu>
- VANHOVE, N.- KLAASSEN, L. H. 1987. Regional policy: a European approach. 2nd ed. Aldershot: Gower. ISBN 0-566-05413-2.

VLACHINSKÝ, M. 2022. Why we should be concerned about the recovery plan. INESS. online]. 2022, vol 1 [cit. 2023-12-11], pp. 5-21. Dostupné na internete: . https://iness.sk/sites/default/files/documents/pdf/other/2021/ngeu-why_we_should_be_concerned_about_the_recovery_plan.pdf

Contact details

PhDr. Lívia Bott Domonkos, PhD.

Comenius University Bratislava, Faculty of Management

bottlivi@gmail.com

TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ ROZHODOVACÍCH PROCESOV U MANAŽÉROV V KONTEXTE MANAŽMENTU A PSYCHOLÓGIE

THEORETICAL BASIS OF DECISION-MAKING PROCESSES FOR MANAGERS IN THE CONTEXT OF MANAGEMENT AND PSYCHOLOGY

ANDREA OLEJNÍKOVÁ - ERICH SCHLESINGER

<https://orcid.org/0009-0009-1582-0400>, <https://orcid.org/0000-0002-7587-9369>

ABSTRAKT

Cieľom článku je poskytnúť ucelený prehľad pojmov súvisiacich s rozhodovacími procesmi u manažérov. Sústreďuje sa na riešenie problematiky u nás i v zahraničí, pričom sa prelínajú dva pohľady – manažérsky a psychologický. Článok skúma rolu manažéra v modernom podnikovom prostredí a jeho schopnosť plniť rôznorodé úlohy, podčiarkuje dôležitosť manažéra a jeho aplikáciu manažérskych funkcií pri dosahovaní cieľov a udržiavaní úspešnej organizácie.

Kľúčové slová

Teória rozhodovania, rozhodovacie procesy, metódy rozhodovania, manažér

ABSTRACT

The aim of this article is to provide a comprehensive overview of concepts related to decision-making processes in managers. It focuses on the issue addressed both at home and abroad, while two perspectives - managerial and psychological - are intertwined. The article examines the role of the manager in the modern corporate environment and his or her ability to perform diverse tasks, highlighting the importance of the manager and his or her application of managerial functions in achieving goals and maintaining a successful organization.

Keywords

Decision-making theory, decision-making processes, decision-making methods, manager

Úvod

Rozhodovanie u manažérov je problém, ktorý sa začal skúmať len v posledných desaťročiach, keď prax ukázala, že často za zlyhania podniku stoja práve zlé rozhodnutia manažérov. Aktuálnosť tejto témy však nespočíva len v tom, aby sme sa vyhli chybám, ktoré poznáme z minulosti, ale aj v tom, ako si osvojiť princípy rozhodovacích procesov v prípade, keď do podnikania ešte len vstupujeme.

Pre plánovania a rozhodovanie sú potrebné také osobnostné predpoklady, akými sú koncepčné, strategické a analytické myslenie, schopnosť delegovať kompetencie, rozdeľovať úlohy či zvládať časový manažment. K tomu všetkému sa ešte pripájajú predpoklady vlastnostné, ktoré sú pre riadenie nesmierne dôležité.

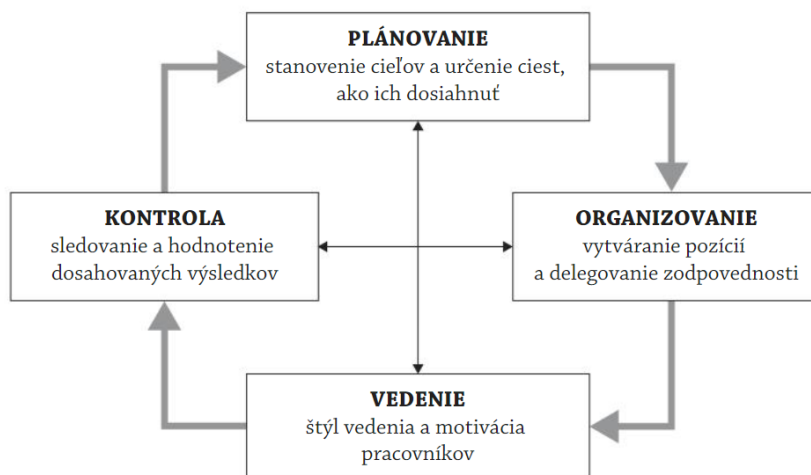
1. Manažér a manažérske funkcie

Samotný pojem manažment je odvodený od anglického slova „management“ a v koreni slova „to manage“ predstavuje lexikálny význam riadiť, viesť, vládnuť. Podobný lexikálny význam aj koreň slova nájdeme vo francúzskom „ménager“, ktoré predstavuje význam hospodáriť, šetriť, pripravovať, usporadúvať. Dokonca v taliančine jestvuje podobné slovo „maneggiare“, ktoré znamená ovládať, riadiť a spravovať. Pri pátraní po etymológii slova možno tento výraz rozložiť na časti „manus“ a „agere“ pôvodom z latinčiny. „Manus“ znamená dirigovať rukami a „agere“ dať do pohybu alebo usmerňovať. Výsledkom je výklad pojmu ako činnosti usmerňovania tak, aby sa to, čo riadime, dalo do pohybu, vytváralo úžitok a bolo v harmónii (Papula et al., 2017).

V minulosti boli podnikatelia považovaní za tých, ktorí rozmýšľali o budúcnosti a s predstihom vytvárali príležitosti a manažéri im boli nápomocní v tom, že im pomáhali dosahovať ich ciele. S príchodom psychologicky a sociologicky orientovaných disciplín sa však pohľad na manažérov zmenil a nahliadalo sa na nich ako na niekoho, kto vykonáva niečo prostredníctvom iných. Tento prístup predstavuje napr. M. P. Folletová (In: Papula et al., 2017, s. 84), ktorá tvrdila, že manažéri síce svoje úlohy plnia, ale prostredníctvom podriadených.

Je nesporné, že manažment so svojimi funkciami nie je jednorazovým produktom, ale ide o proces, ktorý možno predstaviť prostredníctvom obrázku 1 :

Obrázok 1 Manažment ako proces výkonu základných funkcií manažmentu

Prameň: PAPULA, J. et al., 2017. *Podnikanie a manažment. Korene, podstata, súvislosti a trendy*. s. 86

Z obrázku 1 je zrejmé, že základnými funkciami manažmentu, a tým pádom aj manažéra sú:

- plánovanie,
- kontrola,
- organizovanie,
- vedenie.

Samozrejme, všetky tieto činnosti prebiehajú nepretržite, ale aj ako procesy, k čomu je potrebné, aby činnosti uvedené na obrázku boli navzájom prepojené a nadväzovali na seba.

Nižšie stručne popíšeme jednotlivé funkcie podľa Papulu et al. (2017):

a) plánovanie – jedna zo základných funkcií manažmentu, ktorá zahŕňa stanovovanie cieľov a postupov na ich dosiahnutie, predvída vývoj. Spomedzi činností, ktoré zahŕňa, sú najdôležitejšími: analýzy a diagnostikovanie východiskovej situácie a stanovovanie cieľov, zisťovania a stanovovania potreby zdrojov, možnosti získavania a pridelenia zdrojov, určovanie ciest, aktivít a postupov smerujúcich k dosiahnutiu cieľa, tvorba a implementácia plánov, komparácia plánov s dosahovanými výsledkami a naopak;

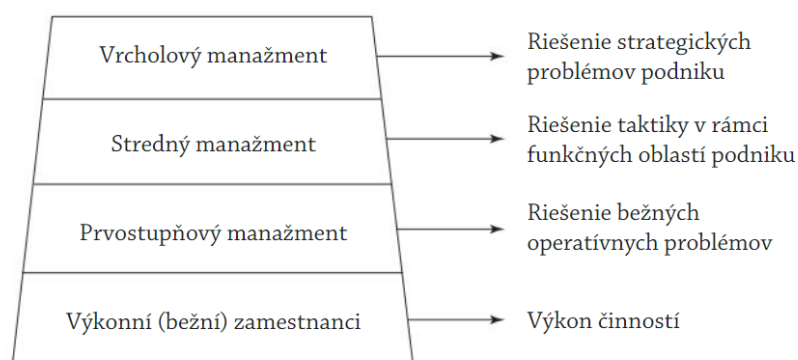
b) organizovanie – proces potrebný na vytvorenie pracovných pozícií, ktoré sú nevyhnutné na plnenie úloh a cieľov, určenie jednotlivých manažérov, ich úloh, pričom výstupom tejto činnosti je organizačná štruktúra organizácie. Úlohami tejto činnosti sú: vytvoriť organizáciu a hierarchické vzťahy v nej a vytvorenie podmienok na vznik synergických efektov;

c) vedenie/riadenie – je priame a nepriame usmerňovanie ľudí k tomu, aby jednotlivci pracovali ako celok v prospech organizácie. Vyžaduje si to množstvo zručností, medzi ktoré patria tvrdé zručnosti (hard skills) aj mäkké zručnosti (soft skills) jednotlivých manažérov;

d) kontrola – je proces zameraný na monitorovanie skutočných výsledkov, porovnávaní výsledkov s plánmi, na odstraňovanie nedostatkov, hľadanie príčin nedostatkov či zlyhaní, elimináciu rizík a pod. Kontrola je funkciou rovnako dôležitou ako ostatné funkcie manažmentu a manažérov, nakoľko prax ukazuje, že častokrát sú príčiny ukončenia činnosti organizácií a podnikov spôsobené nielen zlými rozhodnutiami manažérov, ale aj nedostatočne fungujúcim kontrolným systémom, či už vonkajším alebo vnútorným.

Manažéri v organizáciách pôsobia na rôznych stupňoch manažmentu, stručne tieto stupne predstavuje obrázok 2:

Obrázok 2 Úrovně manažmentu

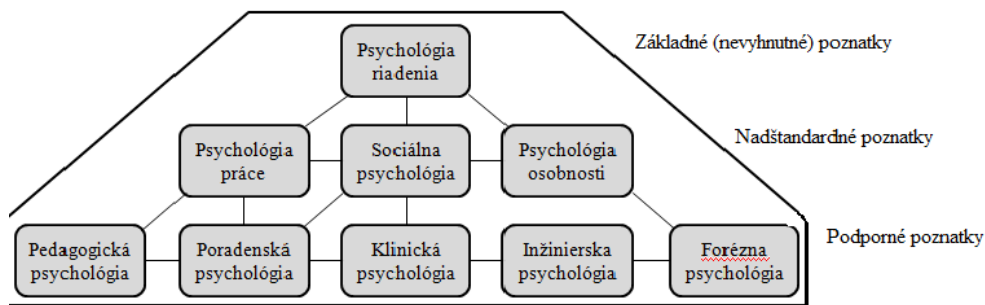
Prameň: PAPULA, J. et al., 2017. Podnikanie a manažment. Korene, podstata, súvislosti a trendy. s. 89

2. Osobnosť manažéra

Teória manažmentu podľa Častorála (2009, s. 51) zahŕňa isté umenie, ktoré prakticky stelesňuje manažér ako osobnosť. Je preto prirodzené, že psychológia ako veda si našla cestu aj do oblasti teórie manažmentu.

Szarková (2016, s. 12) vníma teóriu manažmentu nielen ako umenie riadenia podnikovej činnosti, ale aj ako umenie dosahovania podnikateľských cieľov podniku. Podstatu manažérskych podnikateľských spôsobilostí a zručností na základe poznatkov z jednotlivých aplikovaných psychologických disciplín predstavuje obrázok 3:

Obrázok 3 Úrovne manažmentu

Prameň: SZARKOVÁ, M., 2016. Psychológia pre manažérov. s. 13

Podľa Szarkovej (2016) jestvujú niektoré všeobecné psychické schopnosti, ktoré sú nevyhnutné na výkon funkcie manažéra. Jedná sa najmä o:

- všeobecnú inteligenciu – je mentálnou kapacitou manažéra a v psychológii býva označovaná ako G-faktor – faktor, ktorý je podkladom ostatných psychických schopností. Vo všeobecnosti ide o schopnosť manažéra riešiť nové problémy a orientovať sa v nových situáciách, pričom rozumie podstatným súvislostiam a javom. V súčasnej psychológii sa chápe inteligencia ako dvojjložkový jav, no jednotlivé zložky nemusia byť u jednotlivca zastúpené rovnomerne. Jedná sa o racionálnu zložku a zložku emocionálnu - známu ako emocionálna inteligencia. Emocionálna zložka inteligencie predstavuje schopnosť rozumieť citom a emóciám druhých ľudí v kontexte, v ktorom sa odohrávajú, a na základe toho riešiť emocionálne a sociálne problémy, ktoré sa vyskytujú v medziľudských vzťahoch a interpersonálnej komunikácii;
- všeobecný pracovný stereotyp – predstavuje súbor morálno vôľových návykových vlastností manažéra, na základe ktorých je schopný rozvíjať isté zovšeobecnené pracovné postupy, akými sú napr. schopnosť dokončiť úlohu, byť dochvilný, disciplinovaný, schopný rozhodnúť sa a pod.

Tieto schopnosti sú nevyhnutné pre výkon manažérskej funkcie, no existujú aj želané špeciálne psychické schopnosti, ktoré sú relevantné vtedy, ak je manažér vybraný na istý výkon, resp. na istú pracovnú pozíciu, pre ktorej zvládnutie sú želané. Podľa Szarkovej (2016, s. 66) sem patria:

- schopnosť utvárať organizačné a iné podmienky na efektívnu prácu,
- schopnosť nachádzať a preberať myšlienky iných (nekradnúť ich) a uznávať zásluhy iných,

- schopnosť vybrať si spolupracovníkov a spolupracovať – schopnosť kooperácie,
- schopnosť iniciovať a motivovať spolupracovníkov,
- schopnosť sebakontroly v každom okamihu,
- schopnosť vzbudiť dôveru, presvedčiť iných,
- schopnosť vládnuť – uplatňovať moc.

Medzi psychické procesy, ktoré vysoko ovplyvňujú úspech a výkony manažéra patria vnímanie a kvalitatívny stupeň analýzy vnímaného problému, pozornosť, pamäť, myslenie (obzvlášť pozitívne, strategické, tvorivé, pružné a kritické). Taktiež psychický stav je tiež atribút, ktorý ovplyvňuje výkon manažérskych funkcií (Szarková, 2016).

Stacho et al. (2017) zase kladú najväčší dôraz na osobnostné predpoklady zo skupiny interpersonálnych zručností.

3. Rozhodovanie a rozhodovacie procesy z pohľadu manažmentu

Sedlák definuje rozhodovanie ako „činnosť, ktorá určuje a analyzuje problém ako predmet riešenia, vypracúva možné varianty riešenia a podľa určitého kritéria vyberá najvýhodnejší spôsob riešenia problému“ (Sedlák, 2009, s. 134).

Gozora považuje rozhodovanie za „výber medzi dvoma alebo viacerými možnosťami alternatív“ (Gozora, 2005, s. 47).

Magdolenová (2007) chápe rozhodovanie ako:

- jadro manažmentu - najvýznamnejšia aktivita, ktorú manažér realizuje a zároveň právomoc, ktorou disponuje,
- priebežnú manažérsku funkciu, ktorá spolu s ďalšími (analýza činností a komunikácia) prestupuje sekvenčné manažérske funkcie (plánovanie, organizovanie, vedenie ľudí, kontrola),
- nástroj manažmentu, pomocou ktorého sa zabezpečuje vykonávanie manažérskych činností,
- proces riešenia rozhodovacích problémov v manažmente.

4. Rozhodovanie a rozhodovacie procesy z pohľadu psychológie

Komunikáciu, rozhodovanie a schopnosť (zručnosť, kompetenciu) rozhodnúť sa uvádzajú mnohí autori ako manažérske zručnosti (Szarková, 2007, s. 81).

Pri rozhodovaní sa aktivizujú psychické procesy a ich zmyslom je nájsť optimálny cieľ a vhodný spôsob konania v istej situácii, ktorá si vyžaduje rozhodnutie. Ako prví sa začali otázkam rozhodovania ako manažérskej zručnosti venovať americkí, neskôr japonskí a

nemeckí psychológovia a ucelené poznatky ako prví priniesli K. Neuman a E. Morgestern v roku 1944, pričom koncipovali základné faktory tvoriace zručnosť rozhodovania:

- odborná pripravenosť manažéra,
- informačná pripravenosť manažéra,
- psychická pripravenosť manažéra,
- motivácia manažéra (Szarková, 2016, s. 80).

História skúmania posudzovania a rozhodovania sa započala v ekonómii a vzišla z teoretických klasických modelov. Boli získavané údaje o skutočnom správaní ľudí a porovnávané s teoretickým – racionálnym štandardom, ktorý poskytovala ekonómia alebo štatistika. Postupne sa zapojili aj ďalšie sociálne vedy, ako politické vedy a sociológia, neskôr psychológia, medicína a ďalšie. Napriek tomu, že v histórii sa záujem o posudzovanie a rozhodovanie vyskytoval už dávno, systematické skúmanie sa začalo až v 40-ych a 50-ych rokoch 20. storočia, kedy vyšli 3 práce: Teória rozhodovania od Edwardsa, Klinická versus štatistická predikcia od Meehla a Základy štatistiky od Savageho (Bačová, 2011).

V tejto dobe bola aplikácia psychologických poznatkov do skúmania rozhodovania silne ovplyvnená behaviorizmom, ktorý bol vtedy v psychológii dominantným smerom. Behaviorizmus sa snažil o čo najvedeckejšie metódy a redukoval psychiku na správanie, pričom málo zohľadňoval psychické faktory pri rozhodovaní. Za hlavný determinant správania považoval model učenia na princípe odmien a trestov (Bavoľár, 2012, s. 15).

V roku 1955 vydal H. Simon článok A behavioral model of rational choice, v ktorom sa zaoberá okrem samotného rozhodovania aj jeho biologickými obmedzeniami a predstavuje príklady, ako si možno rozhodovanie zjednodušiť:

- nesledujeme rozdiely medzi jednotlivými možnosťami, len ich rozdeľujeme na prijateľné a neprijateľné,
- neskúmame všetky dostupné akcie, vyberáme si prvú, ktorá prinesie prijateľný výsledok, aj keď niektorá ďalšia môže priniesť ešte lepší,
- neskúmame celkovú lákavosť (úžitok) z jednotlivých akcií, ale porovnáваме ich len v istých aspektoch (niekedy len v jednom),
- zanedbávame súvislosti danej úlohy s inými (Bavoľár, 2012, s. 17).

70-te roky 20. storočia sa vyznačovali zjednocovaním oblasti rozhodovania a posudzovania do jedného prúdu a došlo k zmene v skúmaní. Objavilo sa viacero významných prác a autorov, ako napr. Slovic, Lichtensteinovej, Hammonda, Edwardsa a ďalších. Radikálnu zmenu v zmysle odklonu od ekonomicko - štatistickej teórie rozhodovania priniesli

články Tverskeho a Kahnemana (Bačová, 2011), ktorí predstavili teóriu očakávaného úžitku stojacu na 4 predpokladoch:

- a) zrušenie – voľba medzi dvoma možnosťami závisí na tých ich vlastnostiach, v ktorých sa odlišujú,
- b) tranzitivita – možnosť A je preferovaná pred možnosťou B, ak úžitok možnosti A je väčší ako úžitok možnosti B,
- c) dominancia – ak je jedna možnosť lepšia ako druhá aspoň v jednej vlastnosti a aspoň tak isto dobrá v ostatných vlastnostiach, potom je prvá možnosť v situácii voľby preferovaná,
- d) nemennosť – preferencie medzi rôznymi možnosťami nie sú závislé na ich popise (Bavolár, 2012, s. 19).

Záver

Umenie riadiť podnikovú činnosť a umenie dosahovať podnikateľské ciele podniku je zručnosť, ktorú nemá každý manažér. Po napísaní predkladaného vedeckého článku sme si uvedomili, že charakter a osobnostné predpoklady manažérov sú dané a že v podstate za to manažéri ani nemôžu, pretože častokrát nevedia o psychometrických nástrojoch, ktoré im môžu ukázať ich silné a slabé stránky a na základe ich výsledkov môžu osobnostne rásť. Záverom možno konštatovať, že teoretické východiská rozhodovacích procesov u manažérov v kontexte manažmentu a psychológie predstavujú kľúčový aspekt úspešného vedenia organizácií. Spojenie teórie manažmentu s poznatkami psychológie poskytuje manažérom širší pohľad na rozhodovacie procesy a umožňuje im lepšie pochopiť a efektívne riadiť ľudské zdroje.

Referencie

- BAČOVÁ, V. 2010. Rozhodovanie a usudzovanie. Pohľady psychológie a ekonómie I. Bratislava: Ústav experimentálnej psychológie SAV, 2010. 210 s. ISBN 918-80-88910-30-5.
- BAVOLÁR, J. 2012. Úvod do psychológie rozhodovania. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Filozofická fakulta, Katedra psychológie, 2012. 113 s. ISBN 978-80-7097-901-3.
- ČASTORÁL, Z. 2009. Základy moderného managementu. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009. 203 s. ISBN 978-80-86723-76-1.
- GOZORA, V. 2005. Podnikový manažment. Nitra: SPU, 2005. 187 s. ISBN 80-8069-462-1.

MAGDOLENOVÁ, J. 2007. Manažerský rozhodovací proces o vstupe firmy na zahraničný trh. In Manažment v teórii a praxi. ISSN 1336-7137, 2007, roč. 3, č. 1-2, s. 73-79.

PAPULA, J. et al. 2017. Podnikanie a manažment. Korene, podstata, súvislosti a trendy. Bratislava: Wolters Kluwer s.r.o., 2017. 318 s. ISBN 978-80-7552-580-2.

SEDLÁK, M. 2009. Manažment. Bratislava : Iura Edition, 2009. 434 s. ISBN 978-80-8078-283-2.

STACHO, Z. et al. 2017. Organizácia manažerskej práce. Praha: Wolters Kluwer, 2017. 304 s. ISBN 780-80-8168-719-8.

SZARKOVÁ, M. 2007. Psychológia pre manažérov a podnikateľov. Bratislava: Sprint, 2007. 281s. ISBN 80-89085-77-6.

SZARKOVÁ, M. 2016. Psychológia pre manažérov. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 260 s. ISBN 978-80-7552-175-0.

Kontaktné údaje

PhDr. Andrea Olejníková, doktorand PhD., DiS. MBA

Vysoká škola DTI

a

ADVENTIM n.o., registrovaný sociálny podnik

andreaolejnikova99@gmail.com

PhDr. Erich Schlesinger, PhD., MSc.

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety

Detašované pracovisko bl. Ladislava Batthyány – Strattmanna

a

ADVENTIM n.o., registrovaný sociálny podnik

erich.schlesinger@gmail.com

**ROZHODOVACIE PROCESY U MANAŽÉROV A ICH APLIKÁCIA V KONTEXTE
MANAŽMENTU A PSYCHOLÓGIE**

**DECISION-MAKING PROCESSES OF MANAGERS AND THEIR APPLICATION
IN THE CONTEXT OF MANAGEMENT AND PSYCHOLOGY**

ANDREA OLEJNÍKOVÁ - ERICH SCHLESINGER

<https://orcid.org/0009-0009-1582-0400>, <https://orcid.org/0000-0002-7587-9369>

ABSTRAKT

Predkladaný článok skúma dynamiku rozhodovania manažérov a zdôrazňuje analýzu a aplikáciu rozhodovacích procesov, vyzdvihuje ich význam v rámci manažérskeho prostredia a ich vzťah k psychologickým aspektom riadenia organizácií. Empirická časť overuje v praxi poznatky nadobudnuté v teoretických častiach za použitiach psychometrických nástrojov v oblasti kvantitatívneho výskumu. V tejto časti sú formulované výskumné otázky, overované na vzorkách respondentov – manažérov v praxi.

Kľúčové slová

Aplikácia rozhodovania, rozhodovacie procesy, manažér, psychológia

ABSTRACT

The present article examines the dynamics of managerial decision making and highlights the analysis and application of decision-making processes, highlighting their importance within the managerial environment and their relationship to the psychological aspects of managing organizations. The empirical part verifies in practice the knowledge acquired in the theoretical parts using psychometric tools in the field of quantitative research. In this section, research questions are formulated and validated on samples of respondents - managers in practice.

Keywords

Application of decision-making, decision-making processes, manager, psychology

Úvod

Žijeme v dobe, kedy si podnik môže založiť prakticky každý človek, ktorý je starší ako 18 rokov veku a splní dané legislatívne podmienky. Na jednej strane podniku sa teda ocitá vlastník podniku, potenciálny manažér a na strane druhej skupina zamestnancov, ktorú manažér riadi. Na jednej strane zakladateľ podniku potrebuje v čo najkratšej dobe produkovať zisk a uspokojovať potreby zákazníkov, klientov, trhu a na strane druhej je odkázaný na zamestnancov, ktorí v podniku predstavujú ľudský kapitál a za ktorých nesie zodpovednosť.

Netreba však zabúdať, že aj manažér je len človek, ktorý je nositeľom všetkých ľudských vlastností, a ktorý prijíma rozhodnutia v dôsledku svojich skúseností, povahových a osobnostných črt či rysov, informácií, ktorými disponuje (alebo aj nedisponuje) a množstva ďalších faktorov, ktoré budú predmetom diplomovej práce.

1. Manažér a osobnosť manažéra

Stacho et al. (2017) sa zaoberajú osobnosťou manažéra z pohľadu manažérskych teórií. Osobnosť manažéra je definovaná spojením charakteru jeho osobnosti a manažérskej práce. Rôzni autori vyšpecifikovali množstvo charakteristík, ktorých nositeľom by mal manažér byť, a ktoré zhrňa Stacho et al. (2017, s. 7) do nasledujúcich:

- a) odborné znalosti o objekte riadenia – schopnosť manažérov používať špecifické vedomosti, techniky, metódy a postupy pri realizácii výkonných činností a procesov,
- b) interpersonálne zručnosti – keďže väčšinu úloh realizujú manažéri medzi zamestnancami, je nevyhnutné, aby týmito zručnosťami disponovali, vedeli efektívne komunikovať a motivovať ich,
- c) koncepčné schopnosti a skúsenosti – schopnosť vidieť organizáciu ako systém, ktorý ako celok smeruje k dosahovaniu cieľov,
- d) výkonnostné predpoklady (schopnosť dosahovania vysokého výkonu – isté osobnostné danosti manažéra, ktorý vďaka nim môže dosahovať dobré výsledky (Stacho et al., 2017)

Všetky tieto charakteristiky obsahujú ešte prehľad atribútov, ktorých nositeľom by mal byť manažér, a ktoré predstavujeme v tabuľke 1:

Tabuľka 1 Profil osobnosti manažéra

Charakteristika osobnosti manažéra	
Odborné znalosti o objekte riadenia	<ul style="list-style-type: none"> ➤ znalosti o technickej vybavenosti ➤ znalosti o používanej technológii ➤ znalosti o spracúvaných materiáloch ➤ znalosti o organizácii objektu ➤ schopnosti a zručnosti vo využívaní IKT
Interpersonálne zručnosti	<ul style="list-style-type: none"> ➤ talent viesť spolupracovníkov ➤ schopnosť presadiť sa – presvedčiť iných ➤ schopnosť orientovať sa v zložitých situáciách ➤ záujem spolupracovať ➤ schopnosť komunikovať ➤ schopnosť rozhodovať sa
Koncepčné schopnosti a skúsenosti	<ul style="list-style-type: none"> ➤ myslenie v širších súvislostiach ➤ schopnosť plánovať ➤ schopnosť organizovať ➤ diagnostická schopnosť ➤ analytická celková predstavivosť ➤ tvorivosť ➤ schopnosť prijímať logické rozhodnutia
Výkonnostné predpoklady	<ul style="list-style-type: none"> ➤ vytrvalosť ➤ schopnosť prekonávať prekážky ➤ sledovanie vytýčených cieľov ➤ lojálnosť k podniku ➤ pozitívny vzťah k rozvoju podniku ➤ ochota usilovne pracovať ➤ záujem o vlastnú kariéru a rozvoj ➤ schopnosť samostatne konať

Prameň: vlastné spracovanie autora diplomovej práce podľa STACHO, Z. et al. 2017. Organizácia manažérskej práce. s. 8

Vo všeobecnej psychológii je pojem osobnosti vymedzený ako „súhrn zdedených, vrozených a pod tlakom výchovy a spoločnosti v určitom prírodnom a spoločenskom, kultúrnom a ekonomickom prostredí nadobudnutých vlastností, schopností, zručností a kvalít psychických procesov, ktoré riadia konanie a správanie človeka v konkrétnych situáciách a

zároveň vytvárajú i predpoklady na jeho správanie a konanie v budúcnosti“ (Szarková, 2016, s. 55).

2. Rozhodovanie a rozhodovacie procesy z pohľadu manažmentu a psychológie

Dravecký (2014, s. 21) uvádza rozhodovací prístup k manažmentu, ktorého zakladateľom je Herbert A. Simon – nositeľ Nobelovej ceny za ekonómiu. Jadrom riadenia podľa predstaviteľov tohto prístupu je rozhodovanie, resp. proces rozhodovania, ktorý sa zameriava na vypracovanie racionálneho postupu rozhodovania a na využívanie takých spôsobov rozhodovania, ktoré umožnia prijať čo najefektívnejšie riešenie spomedzi všetkých možných variantov. Organizácia je Simonom chápaná ako systém, v ktorom sú ľudia mechanizmami prijímania rozhodnutí. Rozhodovanie je determinované osobnosťou, ktorá rozhodnutia prijíma, a u ktorej sa zohľadňujú schopnosti, vedomosti, osobnostné ciele a záujmy, psychologické rozpoloženie, nálada a objektívne materiálne aj nemateriálne podmienky, ktoré subjekt k rozhodovaniu potrebuje.

Z hľadiska manažmentu je veľmi dôležité, v podmienkach akého manažmentu v danej chvíli v konkrétnom podniku rozhodovanie vzniká.

Bavoľár (2012) zároveň podotýka, že väčšina rozhodnutí sa týmto modelom neriadi, čo sa neskôr ukázalo vo výskumoch. Zjednocovanie oblasti usudzovania a rozhodovania, ktoré započali Slovic a Lichtensteinová viedlo k založeniu Spoločnosti pre posudzovanie a rozhodovanie v roku 1980 a o päť rokov sa k nim pripojila Brunswikova spoločnosť. Začalo sa rozvíjať viacero výskumných programov a pozornosť sa sústredila najmä na program heuristik a odchýlok, ktorý začal dominovať. Oblasť skúmania usudzovania a rozhodovania sa ustálila v 80-ych rokoch 20. storočia, kedy sa zároveň aj inštitucionalizovala.

Výskumy heuristik a odchýlok sa začali aplikovať do sociálnej psychológie. V 90-ych rokoch sa začali spochybňovať 2 významné prúdy:

a) naturalistické rozhodovanie – začal ho rozvíjať Gary Klein s kolegami s podporou vojenských organizácií, ktoré chceli získať poznatky o tom, akým spôsobom sa ľudia rozhodujú pod tlakom, v časovom strese a pod. a chceli uvedené skúmať v prirodzených podmienkach a nie v laboratóriu;

b) generalizovanie záverov programu heuristik a odchýlok – Gerd Gigerenzer (so svojou adaptívnou skupinou známou pod názvom ABC) v roku 1999 prišiel s teóriou, že odchýlky skúmané výskumníkmi sú spočívajú vo výskumníkoch a nie v skúmaných ľuďoch (Bačová, 2011. s. 20).

Na nastolené problémy v oblasti usudzovania a rozhodovania z konca 20. storočia nadväzuje aj 21. storočie a záujem sa orientuje na:

- podstatu a kritériá racionality,
- rozsah, v ktorom je správanie koherentné s modelmi racionality,
- väzby medzi výskumom usudzovania a rozhodovania a inými oblasťami psychológie,
- vplyv emócií na rozhodovacie procesy,
- vplyv širších kultúrnych otázok (Bačová, 2011, s. 23).

3. Metodika a metodológia

Kvantitatívny výskum – pozostáva z dvoch dotazníkov – MBTI dotazník a Betschovej dotazník - PID, ktoré sú štandardizované a ktoré sme rozdali vzorke 50 respondentov – manažérov. Následne boli získané dáta spracované do tabuľky v MS Excel a spracované prostredníctvom softvéru SPSS. Skúmali sme vzťahy medzi jednotlivými premennými a postupovali sme podľa monografie Dátová analýza pre sociálne vedy (Hanák et al., 2016).

Výskumné otázky:

Výskumná otázka 1 – Existuje u respondentov štatisticky významný vzťah medzi extroverziou a intuíciou?

Výskumná otázka 2 – Existuje u respondentov štatisticky významný vzťah medzi introverziou a uvažovaním?

Výskumná otázka 3 – Existuje u respondentov štatisticky významný vzťah medzi cítením a vnímaním?

Výskumná otázka 4 - Existuje u respondentov štatisticky významný vzťah medzi myslením a usudzovaním?

Výskumná otázka 5 - Existuje štatisticky významný vzťah medzi osobnosťnými typmi (MBTI) a preferenciou intuície alebo uvažovania (Betschovej dotazník)?

Výskumná otázka 6 - Existuje štatisticky významný vzťah medzi osobnosťnými typmi (MBTI)?

3.1 Spôsob získavania údajov a ich zdroje

MBTI dotazník je psychometrická pomôcka a hodnotí 4 kritériá tzv. osobnostnej dimenzie, pričom v každej dimenzii preferuje jeden z dvoch možných prístupov, ktoré nazývame ako dimenzie. Pri 4 kritériách a 2 dimenziách pri každej môžeme rozlišovať až 16

typov. Autorkami sú Američanky: Isabel Myersová a Kathryn Cook Briggsová (dcéra a matka). Pôvodne si Kathryn C. Briggsová chcela vytvoriť počas 2. svetovej vojny indikátor na vlastné (pedagogické) účely. Potom sa zoznámila s Jungovým učením a prevzala jeho model mentálnych funkcií a doplnila ho štvrtou osobnostnou dimenziou. Typológia sa teší mimoriadnej popularite na celom svete, len v USA je pomocou MBTI ročne otestovaných okolo 2,5 milióna ľudí, z toho 40% v manažérskej sfére (Konvit, Jasečková, Vartiak, 2023).

Typológia MBTI – určenie typu a temperamentu Základné dimenzie (páry) v systéme MBTI 1. zameranie/zdroj energie: extravergia E (Extraversion) - introverzia I (Introversion) 2. funkcia získavania informácií: zmyslové vnímanie S (Sensing) – intuitívne vnímanie N (Intuition) 3. funkcia spracovania informácií, t.j. rozhodovania: analytické spracovanie/myslenie T (Thinking) – citové spracovanie F (Feeling) 4. zameranie/prístup k životu: usudzovanie J (Judging) – vnímanie P (Perceiving). Typ osobnosti určíme výberom 4 písmen: E-I S-N T-F J-P. Typológia rozlišuje 16 typov osobnosti v rámci 4 temperamentov (1 temperament = 4 typy), počas života človeka sa typ osobnosti ani temperament nemenia. ŠTYRI TEMPERAMENTY podľa MBTI 1. Hráči (S+P), tzv. Dionýzovský temperament – zastúpenie v populácii asi 38% 2. Strážcovia (S+J), tzv. Epimétheovský temperament – v populácii asi 38% 3. Racionáli (N+T), tzv. Prométheovský temperament – v populácii asi 12% 4. Idealisti (N+F), tzv. Apollónsky temperament – v populácii asi 12%. Sčítanie škál predstavuje jeden zo 16 typov osobnosti označovaných 4 písmenami, napr. ENTP, ISFJ a pod. Jednotlivých 16 typov stručne predstavíme.

ETJ – extroverzia s prevahou myslenia – patria sem typy ESTJ a ENTJ, typy, ktoré sú extrovertné a posudzujú a organizujú svet hlavne prostredníctvom myslenia. Svoje okolie interpretujú prostredníctvom logiky, starostlivo usporadúvajú dáta, informácie a fakty do konzistentného systému. Sú to ľudia logickí, analytickí, často kritickí, neosobní a hádavi. Je ťažké ich presvedčiť niečím iným okrem logiky. Nebývajú obľúbení najmä kvôli svojmu neemocionálnemu prístupu. ESTJ je v populácii asi 9%. Sú hrdí na to, že „sa nedajú opíť rožkom“ a že ich pocity sú na druhom mieste. Čo sa týka rozhodovania, najprv si všetko dôkladne zanalyzujú a urobia dôkladný hĺbkový prieskum. Mávajú jasno vo všetkom, čo sa týka pravidiel a ich dodržiavania a vyžadujú to aj od druhých.

EFJ – extrovertné typy s prevahou cítenia – patria sem typy ESFJ a ENFJ, typy, ktoré sú v ľudskej realite, k vyhodnoteniu situácií využívajú usudzovaciu funkciu vedenú cítením, najmä prostredníctvom hodnôt. Namiesto chladnej logiky kladú dôraz na to, či majú veci nejakú osobnú hodnotu a relatívnu platnosť. Pohybujú sa v rámci etických imperatívov a ľahko sa otvárajú ľuďom. Sú priateľskí a usilujú sa o dobré medziľudské vzťahy. Nemajú radi kritiku,

pretože sú presvedčení, že ľudia zraňuje a toto môže ovplyvňovať ich rozhodovanie. K vlastnému rozhodovaniu potrebujú názory druhých ľudí a majú radi, ak sú rozhodnutia uzavreté a ukončené.

ENP - extrovertné typy s intuíciou – patria sem typy ENTP a ENFP. Užívajú si svoju dominantnú funkciu a intuíciu na to, aby si vychutnali možnosti a príležitosti, ktoré im ponúka vonkajší svet. Majú sebadôveru voči hodnote svojich inšpirácií a nápadov. Sú prelietaví a niektorí nebývajú dobrými organizátormi ani druhých ľudí, ani svojich vlastných činností. Lahko sa urážajú kvôli maličkostiam, radi sa zaoberajú sami sebou. Ak pri rozhodovaní nemajú „dobrý pocit“, nerozhodnú sa ani napriek tomu, ak majú k dispozícii prehľadné čísla. Môžu z toho vzniknúť geniálne nápady, rovnako ako katastrofálne následky či zlyhania.

ESP – extrovertné typy so zmyslovým vnímaním – patria sem typy ESTP a ESFP. Sú to vynikajúce typy na sledovanie vonkajšieho diania s jeho všetkými podrobnosťami. Na prvom mieste zaznamenávajú informácie, ktorých interpretácia je až na druhom mieste. Sú vecní a praktickí prispôsobiví realisti. Svet vnímajú taký, aký je a netrápia sa nad tým, aký by byť mohol. Nezaujíma ich intuitívne fantazírovanie. Vedia, čo sa okolo nich deje, čo kto chce a čo kto nechce. Iných dokážu presvedčiť k tolerantným postojom, odhaľujú a nachádzajú riešenia, ktoré uspokojujú záujmy všetkých. Bývajú bez predsudkov a nič neberú smrteľne vážne. Majú radi jasne definované úlohy a cítia sa dobre v prostredí, ktoré poznajú. Preferujú učenie v praxi, nie teoretické. Ich slabou stránkou je nedochvilnosť. Rozhodujú sa na základe osobných vzťahov a s ohľadom na svojich blízkych.

ITP – introvertné typy s prevahou myslenia - zahŕňajú typy ISTP a INTP. Ich dominantnou funkciou je myslenie obrátené dovnútra. Svet chcú analyzovať a chápať, nie riadiť, ovplyvňovať alebo meniť. Ich prístup svetu je akoby odtrhnutý od reality. Spoliehajú sa predovšetkým na myslenie a chladné úvahy, sú logickí, neosobní a presvedčiť ich možno len racionálnymi argumentmi. Sú vynikajúcimi analytikmi. Pôsobia ako tichí, rezervovaní ľudia, sú prispôsobiví. Ich manažérska efektivita môže zvýšiť ak si uvedomia, že treba podriadených chváliť, pretože to nerobia často a radi. Taktiež by mali menej kritizovať, resp. všímať si u ľudí aj dobré stránky, nielen chyby, ktoré robia. Ak ide o teoretické a zásadné veci, ich rozhodovanie je ľahké. Najväčší problém im spôsobuje vyjadrovanie svojich názorov a umenie presvedčiť iných.

INJ – introvertné intuitívne typy – zahŕňajú typy INTJ a INFJ – ich úsilie o externú harmóniu spája u nich myšlienkovú logickú analýzu s cítením. Nezaujímať sa o objekty ako také, ale o ich podstatu. Občas musia zo sveta snívania prejsť do reálneho sveta, lebo často „lietajú v oblakoch“. Ich názory sa veľmi ťažko vyvracajú, pretože sú presvedčení o ich správnosti.

Zvyknú si z vonkajšieho sveta vyberať tie fakty, ktoré podporujú ich presvedčenia. Z druhej strany im to umožňuje stať sa prenikavými inovátormi (hlavne na poli myšlienok a nápadov, čo je prakticky dôležité napr. pri podnikaní, kde je práve podnikateľský nápad na začiatku každého podnikateľského ne/úspechu) a pri ich neoblomnosti a pri realizovaní svojich slov dokážu čeliť aj tlaku uznávaných autorít. Ich vôľa dokáže „hory prenášať“. Ako manažéri sa snažia každým dňom niečo vylepšovať a posúvať dopredu, čo vyžadujú od všetkých podriadených a v súlade s týmto cieľom sa aj rozhodujú. Potrpia si na harmóniu a poriadok. Ak majú niekoho radi, nechajú mu veľkú voľnosť v rozhodovaní, čo sa im môže vypomstiť. Z kritiky si nerobia starosti, pretože sú vnútorne hlboko presvedčení o tom, že veci, ktoré robia, sú správne. Ich manažérsky štýl vychádza zo snahy stimulovať okolie k zdokonaľovaniu aj sebazdokonaľovaniu.

IFP – introvertné typy s prevahou cítenia – patria sem typy ISFP a INFP. Majú bohato rozvinutý vnútorný hodnotový svet, o čom málokto vie, pretože sú príliš rezervovaní. Majú schopnosť sa pre niečo nadchnúť, radi posudzujú svet podľa vlastných morálnych hodnôt. Vedia, ktoré veci sú pre nich najdôležitejšie a sú schopní ich bezhlavo brániť. Majú menej rozvinuté myslenie, nie však v zmysle, že by boli menej logickí, ale nedokážu si vyberať pre rozhodnutia podstatné informácie. Ako manažéri chcú predovšetkým pomáhať a byť užitoční. Vďaka svojim vnútorným morálnym hodnotám dokážu byť piliermi organizácií a podnikov.

ISJ – introvertné zmyslové typy – patria sem typy ISTJ a ISFJ. Sú to najspoľahlivejší ľudia spomedzi všetkých analyzovaných typov. Majú takmer fotografickú pamäť a trpezlivo venujú pozornosť detailom. Všímajú si podrobnosti, ktoré si iní len málokedy všimnú. Majú radi pocit, že majú všetko pod kontrolou - ľudí, informácie aj veci. Sú menej spontánni, ale je to vyvážené - ich spoľahlivosť a starostlivosť. Dokážu si zapamätať veľké množstvo informácií, ktoré ale musia byť v exaktnej podobe. Sú vytrvalí a húževnatí. Sú zaujatí dôkladnosťou, detailmi, spravodlivosťou, spoľahlivosťou, praktickosťou a pod. V krízových situáciách si zachovávajú chladnú hlavu. Lepšie riešia konkrétne úlohy oproti abstraktným. Potrebujú pevné plány, jasné inštrukcie a zrozumiteľné ciele. Sú nenápadnými tímovými hráčmi (Čakrt, 2009).

MBTI dotazník je vysoko reliabilný. Reliabilita bola meraná pre každý faktor na vzorke 32 671 respondentov a pomocou Cronbachovej alfy dosiahla 0,92 na národnej vzorke USA. V test – retest dosiahla hodnotu po viac ako 9 mesiacoch 0,68 a po menej ako 9 mesiacoch 0,81 (Hanák et al., 2013, s. 76). Spomedzi všetkých psychometrických nástrojov na meranie intuície je táto metóda najspoľahlivejšia.

Betschová zostrojila škálu na meranie preferencie intuície a zvažovania - deliberácie (Preference for Intuition and Deliberation Scale – PID) a s jej použitím zistila, že preferencia

intuície naznačuje, že ľudia s touto stratégiou majú sklon k rýchlemu a emocionálnemu správaniu a osobnostným črtám a korelujú pozitívne s črtami extravenzie, príjemnosti a rýchleho rozhodovania. Na strane druhej preferovanie zvažovania súvisí so svedomitosťou, perfekcionizmom a potrebou štruktúry. Obe škály sú nezávislé od schopnosti logicky myslieť a inteligencie. Podľa Betschovej má táto individuálna preferencia rôznych rozhodovacích stratégií dôsledky aj po rozhodnutí v závislosti od toho, či sme na rozhodnutie mohli použiť svoju preferovanú stratégiu (Bačová, 2010).

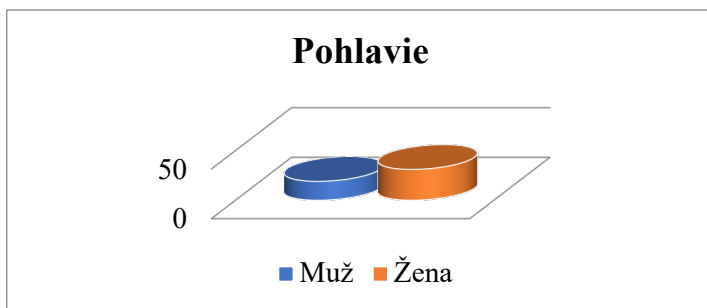
Dotazník, ktorý Betschová vytvorila, pozostáva z 18 otázok, z ktorých 9 otázok meria intuíciu a 9 otázok uvažovanie. Intuícia je definovaná ako spôsob rozhodovania, ktorý používa priame afektívne reakcie ako rozhodovacie kritérium pre jednotlivé možnosti a je založená na implicitných vedomostiach. Uvažovanie je založené na explicitných vedomostiach a pravidlách rozhodovania (Hanák et al., 2013).

Reliabilita dotazníka (oboch jeho subškál) bola meraná Cronbachovou alfou a je na hranici , dokonca v niektorých výskumoch pod hranicou 0,8. Konštruktová validita nebola spoľahlivo zameraná pre nedostatok nezávislých výskumov. Validizovaný bol pre slovenskú populáciu v roku 2014. Z Betschovej zistení možno usúdiť, že emócie v rozhodovaní nemusíme pokladať za vyslovene rušivý element, ale môžeme ich vnímať ako adaptívny proces, ktorý nám pomáha usmerňovať pozornosť, redukovať možnosti a slúžiť ako motivačná sila.

3.2 Charakteristika objektu skúmania

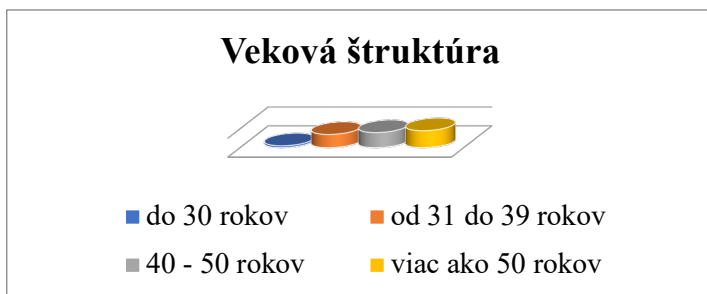
Výskumná vzorka bola vyberaná príležitostným výberom, pričom bolo potrebné splniť len 1 kritérium – aby bol respondent manažérom akéhokoľvek typu, teda aby riadil skupinu zamestnancov. Zber údajov prebiehal v mesiacoch október 2023– január 2024. Dotazníky boli vyhotovené v internetovej verzii a elektronicky zasielané respondentom. Návratnosť predstavovala 50 vyplnených dotazníkov. Vekovú štruktúru, pohlavie, dĺžku manažérskej praxe z kvantitatívneho výskumu na vzorke 50 respondentov uvádzame v nasledovných grafoch:

Graf 1 Pohlavie respondentov

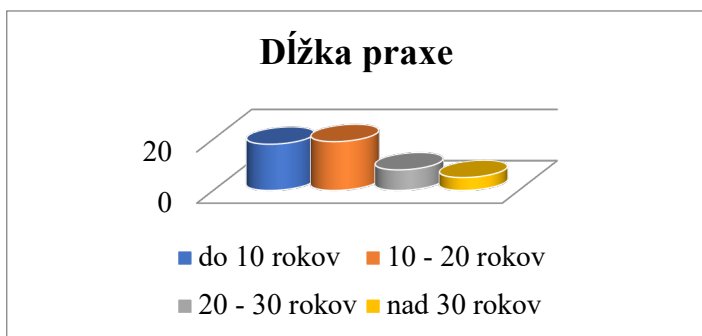
Prameň: vlastné spracovanie

Graf 2 Veková štruktúra respondentov

Prameň: vlastné spracovanie

Graf 3 Dĺžka manažérskej praxe v rokoch

Prameň: vlastné spracovanie

3.3 Výsledky výskumu

Pri prvých štyroch výskumných otázkach (výskumná otázka 1 – výskumná otázka 4) sa ukázalo, že neexistuje medzi uvádzanými premennými žiaden korelačný vzťah, čo preukazujeme v tabuľke 2 :

Tabuľka 2 Korelácie premenných

		Correlations									
		usudzovanie	introverzia	extraverzia	zmysly	intuícia	čítanie	vnímanie	uvažovanie	intuícia	
Spearman's rho	myslenie	Correlation Coefficient	.227	.214	-.031	.143	.251	-.454**	.071	.122	.082
		Sig. (2-tailed)	.117	.140	.833	.328	.082	.001	.629	.404	.575
		N	49	49	49	49	49	49	49	49	49
	usudzovanie	Correlation Coefficient		.435**	-.214	.145	.252	.251	-.666**	.072	.081
		Sig. (2-tailed)		.002	.139	.319	.081	.083	.000	.621	.581
		N		49	49	49	49	49	49	49	49
	introverzia	Correlation Coefficient			-.550**	.314*	.065	.124	-.117	.098	.276
		Sig. (2-tailed)			.000	.028	.656	.396	.423	.503	.055
		N			49	49	49	49	49	49	49
	extraverzia	Correlation Coefficient				-.097	.221	.171	.255	-.050	-.212
		Sig. (2-tailed)				.507	.127	.241	.077	.733	.143
		N				49	49	49	49	49	49
	zmysly	Correlation Coefficient					-.613**	.160	.136	.081	-.068
		Sig. (2-tailed)					.000	.272	.353	.579	.643
		N					49	49	49	49	49
	intuícia	Correlation Coefficient						.163	-.054	.052	.271
		Sig. (2-tailed)						.264	.714	.724	.060
		N						49	49	49	49
	čítanie	Correlation Coefficient							-.085	.008	.071
		Sig. (2-tailed)							.561	.954	.629
		N							49	49	49
	vnímanie	Correlation Coefficient								.021	.135
		Sig. (2-tailed)								.887	.355
		N								49	49
uvažovanie	Correlation Coefficient									.652**	
	Sig. (2-tailed)									.000	
	N									49	
intuícia	Correlation Coefficient										
	Sig. (2-tailed)										
	N										

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Prameň: vlastné spracovanie

Výskumná otázka 5 - Existuje štatisticky významný vzťah medzi osobnosťami typmi (MBTI) a preferenciou intuície alebo uvažovania (Betschovej dotazník)? Výskumnú otázku 5 sme overovali prostredníctvom Spearmanovho korelačného koeficientu. Výsledok je uvedený v tabuľke 3.

Na základe hodnoty signifikancie môžeme konštatovať, že štatisticky významné vzťahy medzi subškálami MBTI a subškálami Betschovej dotazníka sme nezaznamenali ($p < 0,05$). Jedine vzťah medzi introverziou a intuíciou bol na hranici štatistickej významnosti ($p = 0,055$) a hodnota vzťahu bola $r = 0,276$. S opatrnosťou môžeme konštatovať, že medzi introverziou a intuíciou je pozitívny vzťah, slabej úrovne, tzn., čím je manažér introvertnejší, tým má i vyššiu mieru intuície.

Tabuľka 3 Spearmanov korelačný koeficient – overenie výskumnej otázky 5

		uvažovanie	intuícia
introverzia	Korelač. koeficient	,098	,276
	p-hodnota	,503	,055
	N	49	49
extraverzia	Korelač. koeficient	-,050	-,212
	p-hodnota	,733	,143
	N	49	49
zmysly	Korelač. koeficient	,081	-,068
	p-hodnota	,579	,643
	N	49	49
Intuícia (MBTI)	Korelač. koeficient	,052	,271
	p-hodnota	,724	,060
	N	49	49
myslenie	Korelač. koeficient	,122	,082
	p-hodnota	,404	,575
	N	49	49
cítanie	Korelač. koeficient	,008	,071
	p-hodnota	,954	,629
	N	49	49
usudzovanie	Korelač. koeficient	,072	,081
	p-hodnota	,621	,581
	N	49	49
vnímanie	Korelač. koeficient	,021	,135
	p-hodnota	,887	,355
	N	49	49

Prameň: vlastné spracovanie

Výskumná otázka 6 Existuje štatisticky významný vzťah medzi osobnostnými typmi (MBTI)? Výskumnú otázku 6 sme overovali prostredníctvom Spearmanovho korelačného koeficientu. Výsledok je uvedený v tabuľke 4.

Na základe hodnoty signifikancie môžeme konštatovať, že sme identifikovali nasledujúce vzťahy:

- medzi introverziou a extroverziou, zmyslami a usudzovaním. Medzi introverziou a extroverziou je signifikantný, negatívny vzťah silnej úrovne. To znamená, podľa očakávania, že čím je človek introvertnejší, tým je menej extrovertnejší. Ďalej bol zaznamenaný stredne silný, pozitívny vzťah medzi introverziou a zmyslami a usudzovaním. Na základe toho môžeme konštatovať, že čím je jedinec introvertnejší, tým vyššie skóre dosahuje v zmysloch a usudzovaní.
- medzi zmyslami a intuíciou sme zaznamenali štatisticky významný vzťah silnej úrovne, tzn., že čím človek dosahuje vyššie skóre v zmysloch, tým je i viac intuitívnejší.
- medzi myslením a cítením sme zaznamenali štatisticky významný, negatívny vzťah silnej úrovne, tzn., že čím vyššie dosahuje jedinec skóre v myslení, tým nižšie v cítení.

- medzi usudzovaním a vnímaním sme zaznamenali štatisticky významný, negatívny vzťah silnej úrovne. To znamená, že čím jedinec dosahuje vyššie skóre v usudzovaní, tým nižšie vo vnímaní.

Tabuľka 4 Spearmanov korelačný koeficient – overenie výskumnej otázky 6

		extraverzia	zmysly	intuícia	myslenie	cítenie	usudzovanie	vnímanie
introverzia	korelačný koeficient	-,550**	,314*	,065	,214	,124	,435**	-,117
	p-hodnota	,000	,028	,656	,140	,396	,002	,423
	N	49	49	49	49	49	49	49
extraverzia	korelačný koeficient		-,097	,221	-,031	,171	-,214	,255
	p-hodnota		,507	,127	,833	,241	,139	,077
	N		49	49	49	49	49	49
zmysly	korelačný koeficient			-,613**	,143	,160	,145	,136
	p-hodnota			,000	,328	,272	,319	,353
	N			49	49	49	49	49
intuícia	korelačný koeficient				,251	,163	,252	-,054
	p-hodnota				,082	,264	,081	,714
	N				49	49	49	49
myslenie	korelačný koeficient					-,454**	,227	,071
	p-hodnota					,001	,117	,629
	N					49	49	49
cítenie	korelačný koeficient						,251	-,085
	p-hodnota						,083	,561
	N						49	49
uvažovanie	korelačný koeficient							-,666**
	p-hodnota							,000
	N							49

Prameň: vlastné spracovanie

4. Diskusia

Na Slovensku bolo v posledných rokoch uskutočnených niekoľko výskumov na rozhodovanie a rozhodovacie procesy, no neboli zamerané na preferencie intuície/deliberácie u manažérov. Prevažne boli zamerané na to, akých chýb sa manažéri pri rozhodovaní dopúšťajú a na využitie informačných technológií pri rozhodovaní. Ak sa aj niektoré výskumy zameriavali na štýly rozhodovania, neboli realizované na vzorke manažérov. Zaznamenali sme 2 väčšie výskumy, ktoré boli realizované v rámci projektov VEGA a ktoré uvádzame nižšie.

V rámci projektu VEGA (r.č. 1/2601/05) „Rozvoj podnikového manažmentu a rozhodovacích procesov v podmienkach integrácie“ (vedúci projektu doc. Ing. Ľuboslav Szabo, CSc.) bol realizovaný dotazníkový prieskum na Slovensku s hlavným cieľom popísať faktory, ktoré manažérske rozhodovanie ovplyvňujú a identifikovať najčastejšie chyby, ktorých sa manažéri v rozhodovaní dopúšťajú. Výskumná vzorka bola tvorená 264 manažérmi 164 podnikov pôsobiacich na Slovensku na rôznych úrovniach organizačnej hierarchie a rôznych špecializáciách. Prieskum bol zameraný na nasledovné oblasti: zdroje informácií potrebných pre rozhodovanie a ich forma, spôsoby získavania informácií a využitie jednotlivých typov informačných systémov pre podporu rozhodovacích procesov. Záver tohto výskumu poukázal na fakt, že využitie informačných technológií pri rozhodovaní manažérov je používaný veľmi

málo. Ukázalo sa, že manažéri sa sťažujú na množstvo nepotrebných informácií, ktorými sú zavalení a chýbajú im informácie potrebné pre riadenie aj rozhodovanie. Taktiež sa zistila vybavenosť podnikov transakčným informačným systémom, ktorý však manažéri pre rozhodovanie využívajú veľmi málo (Szabo et al., 2008).

V roku 2016 bol v rámci projektu VEGA - 1/0909/16 (Výskum determinantov rozhodovania v rámci obchodného manažmentu, manažmentu predaja, pri súčasnom zohľadňovaní personálnych a psychologických aspektov obchodu a analýza možných implikácií v neuromarketingu. VEGA - 1/0706/14: Kognitívne omyly v myslení, ich identifikácia a hodnotenie v manažmente) realizovaný výskum, ktorý bol zameraný na porovnanie kognitívnych omylov u manažérov a nemanadžérov. Výsledkom výskumu bolo zistenie, že manažéri nevyužívajú nové metódy pri rozhodovaní (Frankovský et al., 2016).

Od roku 2010 sa výskumu rozhodovania a usudzovania intenzívne venujú Bačová a kol. a vyšli 4 zborníky pod názvom Rozhodovanie a usudzovanie, na ktorých pracuje tím odborníkov Ústavu experimentálnej psychológie SAV v Bratislave.

Na základe výsledkov predkladáme nasledovné odporúčania pre prax:

- pri obsadzovaní manažérskych pozícií realizovať pri pracovných pohovoroch psychometrický nástroj – MBTI dotazník, nakoľko na základe neho môžeme pozíciu manažéra v pracovnej skupine aj organizačnú štruktúru podniku „našit“ priamo na jeho osobnostné predpoklady,
- cielene sa venovať výskumu rozhodovacích procesov u manažérov,
- aplikovať rozhodovanie a rozhodovacie procesy u manažérov do stredoškolských odborných učebníc manažmentu,
- venovať zvýšenú pozornosť manažérskej psychológii v manažmente s mimoriadnym zameraním na vplyv osobnostných predpokladov na rozhodovanie u manažérov.

Záver

Schopnosť riadiť, či už podnik alebo akúkoľvek inú organizáciu, je základnou schopnosťou úspešného manažéra. Okrem toho musí každý schopný manažér využívať pri rozhodovaní aj intuíciu. Hanák et al. (2013) však upozorňujú na problém, že intúícia je laickou verejnosťou považovaná za niečo menejcenné ako rozum. Predpokladáme, že je to istej miery dané tým, že vo vývine skúmania rozhodovacích procesov dlho prevládal názor, že to najsprávnejšie rozhodovanie je podporené rozumom a štatistickými metódami. Najnovšie výskumy však nahliadajú na intuíciu ako na rozhodovaciu stratégiu, ktorá má svoje výhody aj

obmedzenia, ale ktorá je racionálnou stratégiou rozhodovania aj napriek tomu, že niekedy výsledky intuitívnych rozhodnutí nemusia byť správne. Vo všetkých kapitolách predkladáme pohľad na rozhodovanie z dvoch aspektov: manažmentu a psychológie. Je veľmi ťažké tieto dva aspekty oddeliť, pretože manažér je človek so svojimi vlastnosťami, charakterom, postojmi a pod. a pri výkone svojich manažérskych funkcií je odkázaný na prácu ďalších ľudí, čiže na ľudský kapitál, s ktorým musí pracovať a ktorého činnosť musí koordinovať, plánovať, kontrolovať, riadiť a popri tom všetkom sa musí denno –denne rozhodovať. Znalosť psychometrických nástrojov a práce s nimi mu môže výrazne uľahčiť koordinovanie pracovných skupín, pretože z hľadiska výsledkov výskumu sme sa dopracovali k záveru, že MBTI dotazník ako najreliabilnejší a najvalidnejší zo všetkých nástrojov merajúcich intuíciu je práve taká metóda, ktorá dokáže odhaliť, ktorý manažér je na aké typy rozhodovania vhodný, či je alebo nie je tímovým hráčom, aké pokyny sú pre neho vhodné, aké typy úloh sú pre neho vhodné, akým spôsobom je schopný komunikovať s pracovnou skupinou a nadriadenými.

Referencie

- BAČOVÁ, V. 2010. Rozhodovanie a usudzovanie. Pohľady psychológie a ekonómie I. Bratislava: Ústav experimentálnej psychológie SAV, 2010. 210 s. ISBN 918-80-88910-30-5.
- BAVOLÁR, J. 2012. Úvod do psychológie rozhodovania. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Filozofická fakulta, Katedra psychológie, 2012. 113 s. ISBN 978-80-7097-901-3.
- ČAKRT, M. 2009. Typologie osobnosti pro manažery. Manažerské styly, rozhodování, komunikace, konflikty, týmová práce, time management a změny. Praha: Management Press, 2009. 308 s. ISBN 978-80-7261-201-7.
- DRAVECKÝ, J. 2014. Základy manažmentu 1. Študijný text. Levoča: Pedagoická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku, Inštitút Juraja Páleša v Levoči, 2014. 56 s.
- FRANKOVSKÝ, M. et al. 2016. Špecifikácia rozdielov v posúdení kognitívnych omylov pri rozhodovaní medzi manažérmi a nemanadžérmi. [online].Prešov: prešovská univerzita, 2016. cit. 26.4.2018. Dostupné na internete: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Kotulic25/subor/Frankovsky.pdf>>.
- HANÁK, R. et al. 2016. Dátová analýza pre sociálne vedy. Bratislava: Ekonomická univerzita v Bratislave, Fakulta podnikového manažmentu, 2016. 152 s. ISBN 978-80-225-4345-3.

KONVIT, M., JASECKOVA, G., VARTIAK, L. 2023. A Contemporary View of the Planetary Oikos through the Prism of Technology and Management. Meta: Research in Hermeneutics, Phenomenology, and Practical Philosophy, Vol. 15, No. 2, 367-386 s. ISSN 2067-3655.

STACHO, Z. et al. 2017. Organizácia manažérskej práce. Praha: Wolters Kluwer, 2017. 304 s. ISBN 780-80-8168-719-8.

SZABO, Ľ. et al., 2008. Informačné zabezpečenie rozhodovania v podnikovom manažmente. In: SZABO, Ľ. a kol, 2008. Acta economica et informatica 1/2008. s. 5 – 9.

SZARKOVÁ, M. 2016. Psychológia pre manažérov. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 260 s. ISBN 978-80-7552-175-0.

Kontaktné údaje

PhDr. Andrea Olejníková, doktorand PhD., DiS. MBA

Vysoká škola DTI

a

ADVENTIM n.o., registrovaný sociálny podnik

andreaolejnikova99@gmail.com

PhDr. Erich Schlesinger, PhD., MSc.

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety

Detašované pracovisko bl. Ladislava Batthyány – Strattmanna

a

ADVENTIM n.o., registrovaný sociálny podnik

erich.schlesinger@gmail.com

Zhrnutie

Druhé číslo medzinárodného vedeckého časopisu "ACTA ACADEMIAE PRIMAE" ponúka pohľad do rozmanitosti a hĺbky súčasného výskumu. Svojím obsahom zasahuje do rôznych odvetví vedy, od spoločenských vied a humanitných disciplín po pokročilé technológie.

Časopis si udržiava svoju vynikajúcu povest' poskytovania priestoru pre výnimočné výskumy a pôvodné príspevky, a to aj v tomto vydaní. Príspevky od renomovaných výskumníkov spolu s prácami mladých talentovaných jednotlivcov vytvárajú široký a zaujímavý záber tém.

Dôležitým aspektom tohto vydania je zdôraznenie podpory otvorenej výmeny myšlienok a povzbudzovanie kritického myslenia. Redakcia si kladie za cieľ vytvárať prostredie pre konštruktívny a inovačný vedecký dialóg.

Zároveň chceme vyjadriť vďaku všetkým autorom, ktorí prispeli k tomuto číslu, a recenzentom za ich odbornú analýzu, ktorá prispela k zachovaniu vysokých štandardov časopisu.

Celkovo si veríme, že toto vydanie "ACTA ACADEMIAE PRIMAE" zaujme nielen vedeckú komunitu, ale aj širšiu verejnosť, a podnieti diskusiu a ďalší záujem o nové poznatky a perspektívy vedy a výskumu. Čakáme s nadšením na budúce vydania, ktoré nám prinesú ďalšie pútavé objavy.

Resumé

The second issue of the international scientific journal "ACTA ACADEMIAE PRIMAE" offers a glimpse into the diversity and depth of contemporary research. Its content spans various branches of science, from social sciences and humanities to advanced technologies.

The journal maintains its excellent reputation for providing space for exceptional research and original contributions, evident in this edition as well. Contributions from renowned researchers, combined with works from young, talented individuals, create a broad and captivating spectrum of topics.

An important aspect of this edition is the emphasis on supporting open exchange of ideas and encouraging critical thinking. The editorial team aims to create an environment for constructive and innovative scientific dialogue.

We also want to express gratitude to all the authors who contributed to this issue and the reviewers for their expert analysis, which contributed to maintaining the high standards of the journal.

Overall, we believe that this edition of "ACTA ACADEMIAE PRIMAE" will capture the attention not only of the scientific community but also of the broader public, fostering discussion and further interest in new knowledge and perspectives in science and research. We eagerly anticipate future editions that will bring forth more intriguing discoveries.

Összefoglalás

A "ACTA ACADEMIAE PRIMAE" nemzetközi tudományos folyóirat második száma betekintést nyújt a jelenkori kutatás sokféleségébe és mélységébe. Tartalmával különböző tudományterületekre terjed ki, a társadalomtudományoktól és humán tudományoktól a fejlett technológiáig.

A folyóirat megőrzi kiváló hírnevét a kiemelkedő kutatások és eredeti tanulmányok számára nyújtott tér biztosításában, amely a jelen kiadásban is megnyilvánul. A neves kutatók hozzájárulásaival együtt a fiatal, tehetséges egyének munkái széles és érdekes témakört alkotnak.

Ennek a kiadásnak az egyik fontos szempontja az, hogy kiemelje az eszmei gondolatok szabad áramlásának támogatását, és ösztönözze a kritikus gondolkodást. A szerkesztőség célja egy konstruktív és innovatív tudományos párbeszéd környezetének kialakítása.

Egyúttal szeretnénk köszönetet mondani mindazoknak az szerzőknek, akik hozzájárultak ehhez a kiadáshoz, valamint az értékelőknek a szakmai elemzésükért, amely hozzájárult a folyóirat magas színvonalának fenntartásához.

Összességében úgy véljük, hogy az "ACTA ACADEMIAE PRIMAE" folyóirat ezen kiadása nemcsak a tudományos közösséget, hanem a szélesebb közönséget is le fogja kötni, és serkenti majd a vitát és az érdeklődést az új ismeretek és a tudomány kutatási perspektívái iránt. Izgatottan várjuk a jövőbeli kiadásokat, amelyek további izgalmas felfedezéseket hoznak majd.

ACTA ACADEMIAE PRIMAE

- **Vydavateľ:**

Neaprint s.r.o.

Gaštanový rad 4542/1B 929 01 Dunajská streda

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

- **Adresa redakcie:**

Neaprint s.r.o.

Gaštanový rad 4542/1B

929 01 Dunajská streda

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

- **Výkonný redaktor a adresa na zasielanie príspevkov:**

PhDr. Erik Javorský, PhD., MBA, LL.M.

javorsky@neaprint.eu

- Všetky články prechádzajú anonymným recenzným konaním – dvojslepou recenziou

- **EV 216/23/EPP**

Ročník I., Číslo II. (2023) Volume I., Issue II (2023)

Dátum vydania čísla: 29.12.2023

ISSN 2730-1109